

"Semmonen, että rauhallisesti..."

Kehitysvammaisten ihmisten käsityksiä hyvästä muutosta

• •

Puro, Maija

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila

"Semmonen, että rauhallisesti..."
Kehitysvammaisten ihmisten käsityksiä hyvästä muutosta

Maija Puro
Sosiaali
Opinnäytetyö
Syyskuu, 2010

Maija Puro

”Semmonen, että rauhallisesti...”

Kehitysvammaisten ihmisten käsityksiä hyvästä muutosta

Vuosi 2010 Sivumäärä 53

Kaksitoista aikuista kehitysvammaista ihmistä muutti kesän 2010 aikana Fallpakan ryhmäkotiin, joka aloitti toimintansa autetun asumisen yksikkönä itä-Helsingissä. Samaan aikaan kaksi ohjatun asumisen yksikköä lopetti toimintansa ja asukkaat muuttivat kuka minnekin. Tarkoitukseni tässä opinnäytetyössä on selvittää tästä joukosta valikoituneiden neljän kehitysvammaisen muuttajan subjektiivisia käsityksiä hyvästä muutosta juuri ennen uuteen kotiin muuttamista ja näin vaikuttaa muuttovalmennukseen liittyvän formaatin kehittämiseen. Tutkimukseen liittyy tarpeiden ja toiveiden kartoitus, jonka pohjana ovat yksilöhaastattelut aineiston hankinnan menetelmänä. Opinnäytetyöni on ajankohtainen myös siksi, että kyse on palvelun kehittämisestä nimenomaan asiakkaan näkökulmasta.

Ymmärtääkseen kehitysvammaisten ihmisten muuttoprosessia on syytä tietää heille tarkoitettujen palvelujen ominaispiirteistä eri ajanjaksoina. Olennaisesti opinnäytetyöhöni liittyviä käsitteitä ovat myös kehitysvammaisuus määritelmänä, hyvän muuton prosessi ja ryhmädynamiikka kehitysvammaisten ihmisten muuttamiseen liittyvinä ilmiöinä. Opinnäytetyöni pääaineisto on kuitenkin tätä opinnäytetyötä varten hankkimani haastatteluaineisto. Neljä teemahaastattelua seuranta-haastatteluineen antavat kuvan näiden kehitysvammaisten muuttajien toiveista, tarpeista ja jännityksen aiheista heidän valmistautuessaan tulevaan muuttoonsa.

Sisällönanalyysin pääteemoiksi nousevat jo kysymysrungon perusteella haastateltavieni nykyinen asuminen ja asumisviihtyvyys, muuttohistoria, muuttoajatukset, muuttoon valmistautuminen, konkreettiset muuttotoiveet ja muuton jälkeiseen tulevaisuuteen liittyvät toiveet. Näiden pääteemojen lisäksi pyrin analyysissäni nostamaan esille erilaisia alateemoja, jotka mielestäni olisi hyvä huomioida muuttovalmennusformaattia kehitettäessä. Analyysissäni hyödynnän soveltaen myös SWOT-nelikenttää, jonka avulla analysoin muuttoprosessin vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia.

Asumisviihtyvyyteen vaikuttavat tekemieni haastattelujen perusteella asuinympäristön tuntemus ja sen viihtyvyys, oma rauha, seura, asuinkaverit, henkilökunta ja ryhmäkodin tarjoamat palvelut. Muuttoon valmistaudutaan sekä konkreettisin muuttojärjestelyin että henkisesti asennoituen. Kehitysvammaisten muuttajien käsityksen mukaan hyvässä muutossa korostuvat muuton rauhallisuus, ohjaajilta ja läheisiltä saatu tuki sekä hyvät tulevaisuudennäkymät. Muutto herättää niin ikään paljon kysymyksiä. Tärkeänä nähdään myös tutustumiskäynti uuteen kotiin ja vanhojen hyväksi koettujen asioiden jatkuminen.

Asiasanat: kehitysvammaisuus, hyvä muutto, teemahaastattelu, sisällönanalyysi, SWOT

Maija Puro

"That it happens smoothly..."

Intellectually disabled persons' opinions of a good process of moving

<u>Year</u>	<u>2010</u>	<u>Pages</u>	<u>53</u>
-------------	-------------	--------------	-----------

Twelve adults with an intellectual disability moved to a new residential unit during the summer of 2010. The new residential unit started as an unit of helped residency in eastern Helsinki. At the same time two residential units finished their function and the residents of them both had to move to another unit. My purpose in this thesis is to examine the subjective opinions of four intellectually disabled informants about a good process of moving just before the moving took place. At the same time I had a good opportunity to influence upon the planned coaching. The examination includes the survey of needs and wishes based on the interviews of the four informants with an intellectual disability. My thesis is topical also because my aim is to develop the service by paying attention to the clients' point of view.

To understand the moving process of the people with intellectual disabilities it is important to know the development of the housing services in different periods of time. My thesis also concerns essential terms such as intellectual disability, good process of moving and team spirit. The main point of my thesis is the material of the interviews. The interviews before and after the move explain what these informants hope, need and stress about while they prepare for the process of moving.

The main themes of the content analysis - based on the question frame of the interviews - become the current living and the residential satisfaction of the informants, their personal histories of moving, their opinions of the process of moving, their preparations for moving, their concrete wishes for the move and their wishes for the future after the move. In addition to these main themes I bring up some subdivisions, which I think should be observed when the new format of coaching is developed. To analyse the strengths, the weaknesses, the opportunities and the threats of the process of moving I conduct the SWOT-analysis.

Based on the interviews the residential satisfaction is influenced by the familiarity and cosiness of the environment, quietness, social life, the residents and the staff of the same residential unit and the social service offered by the unit. People prepare themselves for the process of moving both concretely and mentally. As far as the informants with intellectual disabilities are concerned, a good process of moving goes smoothly, the support of the staff and the family is adequate and the future is considered to be better in a new home. There is a lot of questions to be answered around the process of moving. A visit to a new home is very important as well as the confidence of the fact that the good old things in life maintain.

Keywords: intellectual disability, good process of moving, theme interview method, content analysis, SWOT-analysis

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Kehitysvammaisille ihmisille tarkoitettujen asumispalvelujen historiaa.....	9
2.1	Kasvatuksen aika.....	9
2.2	Laitoshuollon aika	10
2.3	Integraation aika.....	11
2.4	Kohti yksilöllistä asumista	12
2.5	Muutto Fallpakan ryhmäkotiin osana ASU-hanketta	12
3	Kehitysvammaisuuden, hyvän muuton ja ryhmädynamiikan määrittelyä	13
3.1	Kehitysvammaisuus	14
3.2	”Hyvän muuton prosessi”	15
3.3	Muuttamiseen liittyviä ryhmädynamiikan ilmiöitä.....	17
3.4	Aiheeseen liittyviä tutkimuksia ja kirjallisuutta	18
4	Tutkimusprosessi	19
4.1	Tutkimusongelma	19
4.2	Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä	20
4.3	Teema- ja seurantahaastattelujen toteutus.....	21
4.4	Haastattelujen analysointi	23
5	Haastatteluanalyysin toteutus ja analyysistä esiin nousevat teemat.....	23
5.1	Nykyinen asuminen ja asumisviihtyvyys	25
5.2	Haastateltavien muuttohistoria	28
5.3	Muuttoajatukset.....	29
5.4	Muuttoon valmistautuminen	31
5.5	Konkreettiset muuttotoiveet.....	33
5.6	Tulevaisuudentoiveet	35
6	Muuttajien ajatuksia muuton jälkeen	36
6.1	Mikä muutossa meni hyvin?.....	36
6.2	Muuttuiko elämä?	37
6.3	Uuden kodin ihmissuhteet	37
7	Millainen on hyvä muutto SWOT-nelikenttää hyödyntäen?	38
7.1	Muuttoprosessin vahvuudet	39
7.2	Muuttoprosessin heikkoudet	39
7.3	Muuttoprosessin antamat mahdollisuudet	40
7.4	Muuttoprosessin mukanaan tuomat uhat.....	41
7.5	Yhteenvetoa ja kehittämis ehdotuksia	42
8	Eettistä pohdintaa	44
9	Lopuksi.....	45
	Lähteet	47

Liitteet	49
Liite 1. Teemahaastattelun kysymysrunko	49
Liite 2: Seurantahaastattelun kysymysrunko	50
Liite 3. Yhteydenottokirje.....	51
Liite 4. Hyvä muutto SWOT-nelikentässä	52

1 Johdanto

Kaksitoista aikuista kehitysvammaista ihmistä muutti kesän 2010 aikana Fallpakan ryhmäkotiin, joka aloitti toimintansa autetun asumisen yksikkönä Itä-Helsingissä. Fallpakan ryhmäkoti on myös yksi kehitysvammaisten ihmisten yksilöllistä asumista parantavaan ASU-hankkeeseen kuuluvista uusista ryhmäkodeista. Samaan aikaan kaksi ohjatun asumisen yksikköä lopetti toimintansa ja asukkaat muuttivat kuka minnekin. Tarkoitukseni tässä opinnäytetyössä on selvittää tästä joukosta valikoituneiden neljän kehitysvammaisen muuttajan subjektiivisia käsityksiä hyvästä muutosta juuri ennen uuteen kotiin muuttamista ja näin vaikuttaa muuttovalmennukseen liittyvän formaatin kehittämiseen. Tällä hetkellä Helsingin kaupungin sosiaalivirasto ostaa muuttovalmennuksen ostopalveluna, mutta on mahdollista, että sosiaalivirastolla on jatkossa mahdollisuus tarjota muuttovalmennusta myös omana palvelunaan (Karppinen 2009a). Ajankohtaiseksi opinnäytetyöni tekee myös se, että kyse on nimenomaan asiakkaan äänen kuulemisesta ja asiakkaan näkökulman esille tuomisesta.

Tutkimukseen liittyy tarpeiden ja toiveiden kartoitus, jonka pohjana ovat yksilöhaastattelut aineiston hankinnan menetelmänä. Tarkoitukseni on tässä opinnäytetyössä selvittää, millaisia hyvään muuttoon liittyviä kokemuksia, käsityksiä, toiveita ja odotuksia muuttajilla itsellään on olemassa. Millaisia asioita pitäisi tekemieni haastattelujen pohjalta ottaa huomioon siinä muuttovalmennuksessa, jonka Helsingin kaupungin sosiaalivirasto asiakaslähtöisesti ja omalla formaatillaan asiakkailleen tarjoaisi?

Ymmärtääkseen kehitysvammaisten ihmisten muuttoprosessia on syytä tietää myös heille tarkoitettujen palvelujen ominaispiirteistä eri ajanjaksoina. Tätä tarkastelen kehitysvammaisille ihmisille tarkoitettujen asumispalvelujen kehityksen kautta. Olennaisesti opinnäytetyöhöni liittyviä käsitteitä ovat myös kehitysvammaisuus määritelmänä, hyvän muuton prosessi ja ryhmädynamiikka kehitysvammaisten ihmisten muuttamiseen liittyvinä ilmiöinä. Opinnäytetyöni pääaineisto on kuitenkin tätä opinnäytetyötä varten hankkimani haastatteluaineisto. Neljä teemahaastattelua seuranta-haastatteluineen antavat kuvan näiden kehitysvammaisten muuttajien toiveista, tarpeista ja jännityksen aiheista heidän valmistautuessaan tulevaan muuttoonsa.

Analyysin pääteemoiksi nousivat jo kysymysrungon perusteella haastateltavieni nykyinen asuminen ja asumisviihtyvyys, muuttohistoria, muuttoajatukset, muuttoon valmistautuminen, konkreettiset muuttotoiveet ja muutonjälkeiseen tulevaisuuteen liittyvät toiveet. Näiden pääteemojen lisäksi pyrin analyysissäni nostamaan esille erilaisia alateemoja, jotka mielestäni olisi hyvä huomioida muuttovalmennusformaattia kehitettäessä. Analyysissäni hyödynsin soveltaen myös SWOT-nelikenttää, jonka avulla analysoin muuttoprosessin vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia.

Halusin opinnäytetyöni aiheen liittyvän kehitysvammaisiin ihmisiin, koska kehitysvammaisuus on ollut pääasiallinen kiinnostuksen kohteeni koko opiskeluajan. Tuntui luontevalta etsiä ai-
hetta asumispalvelujen parista, koska olen tehnyt ohjaajan sijaisuuksia useissa ryhmäkodeissa
koko opiskeluaikani. Fallpakan ryhmäkodin perustaja ja molempien toimintansa lopettavien
ryhmäkotien vastaava hoitaja, Jarmo-Ahti Karppinen, joka oli opinnäytetyöni ohjaaja työelä-
mässä, suhtautui myönteisesti ja innostuneesti ajatukseeni. Sain vapaat kädet aiheen rajaa-
miseen, joskin päädyimme yhdessä siihen, että aiheeni liittyy muuttoprosessiin ja hyvän muu-
ton formaatin kehittämiseen. Myös ajallisesti Fallpakkaan muutto sopi hyvin oman aikatauluni
kanssa ja se olikin yksi perustelu tutkimuskohteen valinnalleni. Toinen perustelu on aiheen
ajankohtaisuus ja kolmanneksi mainittakoon henkilökohtainen mielenkiintoni kehitysvammais-
ten ihmisten asumista kohtaan.

2 Kehitysvammaisille ihmisille tarkoitettujen asumispalvelujen historiaa

Yhteiskunnassa vallitsevat näkemykset kehitysvammaisuudesta ovat ohjanneet kehitysvammaisille ihmisille tarkoitettujen palvelujen muotoutumista. Näkemykset ovat muuttuneet ajan myötä ja kehitysvammaisuuden kuvan muuttuminen on näkynyt vanhoista palvelujärjestelmistä luopumisena ja uusien rakentamisena. (Saloviita 1992, 17.) Mielestäni ”hyvää muuttoa” käsittelevän opinnäytetyöni alussa on tähdellistä käsitellä hieman kehitysvammaisten ihmisten asumisen historiaa – mistä olemme tulleet ja mihin olemme menossa, ideologisesti.

Palvelujen historiassa on nähtävissä kolme suurta kehitysjaksoa – kasvatuksen aika, laitoshuolion aika ja integraation aika (Saloviita 1992, 17) – ja näiden kehitysjaksojen sisällä kehitysvammaiset ihmiset Suomessa ovat ajan hengen mukaisesti muuttaneet palvelujen perässä sinne tänne. Näyttäisi siltä, että kehitysvammaisten ihmisten muuttoja ovat ohjanneet lähinnä palvelurakenteelliset kysymykset, jolloin muuttajien omia toiveita ei välttämättä ole kuunneltu, jos on kyselykään.

Suhtautuminen kehitysvammaisten asumiseen on käsitykseni mukaan vähitellen muuttumassa. Neljäntenä kehitysjaksona näenkin 2000-luvun ajattelumallin, joka pyrkii siihen, että kehitysvammainen ihminen voisi asua ja elää omassa asunnossaan tuettuna mahdollisimman itsenäisesti ja yksilöllisesti.

2.1 Kasvatuksen aika

Kehitysvammaisten ihmisten asumiseen vaikutti olennaisesti ruotuhoitojärjestelmän syntyminen 1700-luvulta alkaen. Pitäjän talot jaettiin ruoduiksi ja kukin ruotu oli velvollinen elättämään tietyn määrän sille uskottuja talosta taloon kierteleviä köyhiä ja ”vaivaisia”. Palkkatyöhön perustuva laitoshoido kehittyi seuraavalla vuosisadalla, jolloin kunnallisista vaivaistaloista ja mielisairaaloista tuli yhteiskunnan vastuulle jääneiden ”tylsämielisten” tavallisimpia asuinpaikkoja. (Saloviita 1992, 25.)

1900-luvun alun Suomessa kehitysvammaista ihmisistä huolehtivat pääasiassa kirkko ja yksityiset asian harrastajat (Ylikoski 1994, 22). Kehitysvammaisten hoitovelvollisuuden nähtiin uhkaavan yhteiskunnan hyvinvointia ja kehitysvammaisuuden lisääntymistä vastaan haluttiin taistella myös sterilisaation avulla. (emt., 31.) Kehitysvammaisia pidettiin sairaina ja onnettomina ihmisinä, jotka oli syytäkin pitää poissa ihmisten ilmoilta. Virallisesti otettiin käyttöön käsite ”vajaamielinen”. (emt., 32.)

Vuoden 1927 valtionosuuslain tavoitteena oli edistää uusien kunnallisten ja yksityisten vajaamielislaitosten toimintaa (Ylikoski 1994, 33). Sosiaalihuollon kehittyessä myös kehitysvammaisuus alettiin nähdä erityisiä toimenpiteitä vaativana sosiaalisena ongelmana (emt., 34). Sotien jälkeen alettiin entistä laajemmin nähdä, että kehitysvammahuolto on yhteiskunnallinen velvollisuus. Vajaakykyisten lasten huollon suunnittelukomitean 1947 ilmestynyt mietintö sisälsi ehdotuksen vajaamielislaki. Ehdotukseen sisältyi ajatus suurten keskuslaitosten perustamisesta. (emt., 54.)

Täytyy kuitenkin todeta, että suuri osa kehitysvammaisista ihmisistä hoidettiin ja kasvatettiin pääasiassa perhepiirissä 1960-luvulle saakka (Kaukola 1994, 13). Vammaista lasta hävettiin ja piiloteltiin. Lievästi kehitysvammaiset ihmiset saattoivat kuitenkin saada hyväksytyn paikan yhteisössä, koska heille löytyi sopivia töitä maataloista. (Ylikoski 1994, 23.)

2.2 Laitoshuollon aika

Vuonna 1958 voimaan tullut vajaamielislaki antoi kehitysvammahuollolle lainsäädännölliset edellytykset. Aiempi laki ei nimittäin velvoittanut kuntia perustamaan hoitopaikkoja, vaikka palveluiden järjestäminen oli kuntien tehtäväksi määriteltykin. Vajaamielishuollon suunnittelukomitean merkittävin ehdotus vuonna 1961 oli maan jakaminen 15 piiriin, joissa jokaisessa tuli olla keskuslaitos. (Ylikoski 1994, 66-67.) Kehitysvammaisuutta pidettiin edelleen sairauteina, jonka määräävin tekijä oli älyllinen poikkeavuus. Lääkärit puhuivat idiooteista, imbesiileistä, debiileistä ja dulleista, joiden älyllinen taso ilmaistiin ns. älykkyyssikänä. (emt., 70.)

1960-luvulla perustettiin kuntainliittoja ja keskuslaitoksia Vajaamielishuollon suunnittelukomitean esityksen mukaisesti. Keskuslaitoksia suunniteltaessa uskottiin, että suuri ja keskitetty 300-400 -paikkainen laitos olisi taloudellisin ja sinne saataisiin koulutettua henkilökuntaa. Uskottiin, että suuri keskuslaitos voisi toimia eräänlaisena pienoisyhteiskuntana, jonka sisällä kehitysvammaiset voisivat elää koko elämänsä keskenänsä tuntematta itseään erilaiseksi kuin muut. (Ylikoski 1994, 71-72).

Vilkkaimmin laitoksia rakennettiin 1964-70 ja laitosten kasvaessa voimakkaasti, avohuolto jäi kehittymättömäksi. Vain laitoksissa järjestettiin opetusta ja työtoimintaa. Monet joutuivatkin muuttamaan laitokseen päästäkseen toimintaan mukaan, vaikka olisivat pärjänneet kotonaan tukitoimien avulla, mikäli tukitoimia olisi ollut. Laitoskeskeinen ajattelutapa oli vallitseva 1960-luvun lopulle asti. Tämän jälkeen kuntaliitot keskittyivät avohuollon kehittämiseen ja keskustelivat laitosten hajauttamisesta. (Ylikoski 1994, 73.)

2.3 Integraation aika

Kun viimeisiä laitoksia vielä rakennettiin, ruvettiin jo puhumaan normalisaatiosta, jonka mukaan vammaisten ihmisten elinolosuhteiden tulikin olla mahdollisimman lähellä samanikäisten ei-vammaisten toimintaympäristöjä. Kehitysvammaisesta ihmisestä tuli subjekti ja oman elämänsä asiantuntija - ainakin ideologisesti - jonka ajatuksia tuli kunnioittaa ja itsemääräämisoikeutta tukea. (Kaukola 1994, 3.)

Laajemmin normalisaatio-ajattelu levisi suomalaiseen kehitysvammaishuoltoon vasta 1980-luvulla (Kaukola 1994, 18). Kehitysvammaisten ihmisten päivittäiset palvelut oli saatava muistuttamaan mahdollisimman paljon valtaväestön saamia palveluita. Kehitysvammaisilla tuli olla mahdollisuus kohdata elämän riskit ja hyväksyttävä vastuunsa. Kehitysvammaisille tuli antaa mahdollisuus asua yhteisössä, käydä koulua, käydä työssä ja käyttää hyväkseen yleisiä vapaa-ajan palveluja. (emt., 23.). Asumisvaihtoehtoina suositeltiin pienryhmäkoteja tai omaa asuntoa, jossa kehitysvammainen ihminen voisi asua ja elää mahdollisimman itsenäisesti omen edellytystensä mukaisesti riittävästi tuettuna (Karnell 2004, 1). Myös laitoksessa kehitysvammaisen ihmisen elämän tulisi olla mahdollisimman normaalia (Ylikoski 1994, 116).

Avohuollon ja integraatioajattelun voi nähdä syntyneen vastavaikutuksena yksipuoliselle laitostsvaiheelle. Avohuollon tukitoimet ruvettiin myös näkemään laitoshoidon taloudellisimmiksi. (Ylikoski 1994, 98.) Kehitysvammaiset ihmiset ruvettiin näkemään ihmisinä, joilla on samantaisia tarpeita kuin muillakin ihmisillä. Siksi heillä tuli olla mahdollisuus elää samalla tavoin kuin muutkin ihmiset. (emt., 99.) Korostettiin myös asiakasnäkökulmaa ja asiakkaan oikeutta saada tarvitsemansa apu niin, että hän voi elää mahdollisimman tavallista elämää tavallisessa ympäristössä. Käsite ”kehitysvammainen” otettiin virallisesti käyttöön leimaavalta kuulostavan ”vajaamielisen” tilalle. (emt., 100.)

Kehitysvammaiset ihmiset muuttivat jälleen sankoin joukoin. Pitkän aikavälin tavoitteena oli laitosten hajauttaminen ja niiden korvaaminen asukkaiden kotiseuduilla sijaitsevilla pienyksiöillä (Ylikoski 1994, 116). Asumismuotojen luokittelussa oli keskeistä luokittelu kehitysvammaisen asukkaan avuntarpeen ja tarjottavien palvelujen suhteen (Kaukola 1994, 4). Osassa ryhmäkoteja henkilökunta oli paikalla jatkuvasti ja osassa vain päiväsaikaan. Näistä asumismuodoista käytetään edelleen nimitystä autettu ja ohjattu asuminen. (Verner 2008.) Tuettu asuminen puolestaan sopii itsenäiseen asumiseen kykenevälle, joka ei tarvitse pysyvää tukea lainkaan (Kaukola 1994, 4).

Ryhmäkoteja rakennetaan edelleen vanhan jaon perusteella ja asiakkaat valitaan useimmiten sen mukaisesti (Verner 2008). Jako ohjattuun ja autettuun asumiseen on voimassa myös uu-

sisä ryhmäkodeissa. Esimerkiksi oma tutkimuskohteeni, Fallpakan ryhmäkoti, on nimenomaan autetun asumisen yksikkö. (Karppinen 2009a.)

2.4 Kohti yksilöllistä asumista

Suunta on hitaasti muuttumassa kohti asiakkaan tarpeista lähtevää yksilöllistä asumista. Nykyisin tavoitteena on tuoda palvelut sinne missä kukin asuu. (Verner 2008.)

Kehitysvammaiset henkilöt saavat sosiaalihuollon palveluita useiden eri lakien perusteella. Suomen perustuslaki uudistettiin 1990-luvun lopulla ja se tuli voimaan maaliskuussa 2000. Kehitysvammaisten asumiskysymysten kannalta on keskeinen perustuslain 19.4 §, jonka mukaan ”julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta omaan asuntoon ja tukea oma-toimisen asumisen järjestämistä”. Asumiskysymysten kannalta keskeisiä ovat myös laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977, kehitysvammalaki), laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987, vammaispalvelulaki) sekä sosiaalihuoltolaki (710/1982). (Niemelä & Brandt 2008, 19-20.)

Asumispalvelut kuuluvat sosiaalihuoltolain mukaan määrärahasidonnaisiin palveluihin - ei siis subjektiivisiin oikeuksiin - ja niiden järjestämisestä on kunnan huolehdittava lain säätämällä tavalla (Niemelä & Brandt 2008, 20). Kehitysvammaisten erityishuollon päämääränä on tukea vammaisen ihmisen omatoimista suoriutumista ja yksi kehitysvammalakiin kuuluvista palveluista 2 § mukaan on nimenomaan asumisen järjestäminen (emt., 21).

2000-luvun vammaispoliittinen malli korostaa itsemääräämisoikeutta ja henkilön omien valintojen tukemista. Suunta on kohti yksilöllistä asumista, vaikka todellisuus ei ihan tavoitteita vielä vastaakaan. Suomen valtio on joka tapauksessa tehnyt päätöksiä, jotka ohjaavat kehitysvammaisten ihmisten asumista. Esimerkiksi Suomen perustuslaki, YK:n vammaisten oikeuksien yleissopimus, Euroopan neuvoston vammaispoliittinen ohjelma 2006-2015 sekä eduskunnan 2006 käsittelemä Valtioneuvoston vammaispoliittinen selonteko luovat puitteet kehitysvammaisten yksilöllisen asumisen kehittämiselle. (Niemelä & Brandt 2008, 42.)

2.5 Muutto Fallpakan ryhmäkotiin osana ASU-hanketta

Tällä hetkellä moni helsinkiläinen kehitysvammainen ihminen on jälleen muuttoprosessin edessä. Helsingin sosiaalilautakunta hyväksyi toukokuussa 2008 kehitysvammaisten yksilöllistä asumista ja elinoloja parantavan ASU-hankkeen. Sen pitäisi korvata laitosasumista pienyksiöillä sekä purkaa lapsuudenkodeissaan asutopaikkaa odottavien jonoja uusilla asumisryhmillä. (Helsingin Sanomat 2008a.) Kehittämishanke kestää vuoteen 2017, johon mennessä Helsinkiin valmistuu 26 uutta ryhmäkotiä. Uusista ryhmäkodeista 19 korvaa nykyisiä laitoksia ja

asuntoloita. Loput seitsemän purkavat jonoja. Asumiseen lasketaan saatavan uusia paikkoja kaiken kaikkiaan 420. Myös henkilöstön määrä tulee kasvamaan. (Helsingin Sanomat 2008b.)

Yksi ASU-hankkeeseen kuuluvista uusista ryhmäkodeista on kesällä 2010 toimintansa aloittanut kaksikerroksinen Fallpakan ryhmäkoti. Asukkaista kuusi on kehitysvammaisia ihmisiä, joilla uuden asumismuodon tarve johtuu ikääntymisestä, toimintakyvyn muuttumisesta tai nykyisen ryhmäkotiasumisensa toiminnan loppumisesta. He muuttavat Fallpakkaan jostakin toisesta ryhmäkodista, pääasiassa ohjatusta asumispalvelusta autettuun. Loput kuusi asukasta muuttavat lapsuudencodeistaan ja ovat iältään nuoria aikuisia. Uuden ryhmäkodin kahdentoista asukkaan ikähaitari on siis suuri ja ryhmäkodin perustaja, Jarmo-Ahti Karppinen, puhuikin tavatessamme leikkisästi ”nuorison party-kerroksesta” erotuksena ikääntyvien asukkaiden kerroksesta. Asumispalvelukokonaisuuteen kuuluu myös kaksi tukiasuntoa. (Karppinen 2009a.)

3 Kehitysvammaisuuden, hyvän muuton ja ryhmädynamiikan määrittelyä

Opinnäytetyöhöni liittyvät myös käsitteet kehitysvammaisuus ja hyvän muuton prosessi sekä erilaiset ryhmädynamiikkaan liittyvät käsitteet. Kukin edellä mainituista ilmentää osaltaan sitä viitekehystä, mihin opinnäytetyöni sijoittuu.

Kehitysvammaisuuden käsitettä avaan opinnäytetyössäni kehitysvammaisuuden sosiaalisen ja toiminnallisen määrittelyn kautta. Esittelen Maailman terveysjärjestön (WHO) ja The American Association on Intellectual and developmental Disabilitiesin (AAIDD) määritelmät kehitysvammaisuudesta. Tämän lisäksi käsittelen hieman suomalaista erityishuollon palvelujärjestelmää.

Hyvän muuton käsitettä avaan keskittyen hyvän muuton prosessiin Helsingin kaupungin sosiaaliviraston käytäntönä. Hyvän muuton prosessi kertoo, kuinka kehitysvammaisten ihmisten muutto tällä hetkellä kehitysvammaisten asumisyksiköissä toteutetaan.

Muutto on aina myös uuteen ryhmään liittymistä ja erillistymistä. Ryhmädynamiikkaan liittyviä ilmiöitä käsittelen pääasiassa psykologi Aku Kopakkalan (2005) ryhmädynamiikkaa käsittelevän kirjan pohjalta. ”Porukka, jengi, tiimi” -kirja on kirjoitettu käytännön työn kannalta ”lukijalle, joka haluaa ymmärtää ryhmää ja vaikuttaa sen toimintaan tietyn tavoitteen mukaisesti” - kuten Kopakkala (emt., 6) kirjan johdannossa kirjoittaa. Kirjan esimerkeistä suuri osa liittyy työelämään, mutta pyrin lukemaan taustalla olevaa ajattelua ryhmäkotiasumisen ja kehitysvammaisten ihmisten näkökulmasta. Kirjallisuusviitteitä Kopakkala ei käytä, minkä koin omalta osaltani hieman ongelmallisena.

3.1 Kehitysvammaisuus

Maailman terveysjärjestö WHO:n tautiluokituksen mukaan älyllinen kehitysvammaisuus tarkoittaa tilaa, jossa ”henkisen suorituskyvyn kehitys on estynyt tai on epätäydellinen”. Tämä tarkoittaa sitä, että ihmisen kehitysiässä yleiseen henkiseen suorituskyvyn vaikuttavat kognitiiviset, kielelliset, motoriset ja sosiaaliset taidot ovat puutteellisesti kehittyneitä. Tässä yhteydessä WHO käyttää yleisesti tunnettua termiä ”älyllinen kehitysvammaisuus”, jonka käyttöä ei kuitenkaan tulisi käyttää yleisluonnehdintana kenestäkään ihmisestä. (Kaski (toim.), Manninen & Pihko 2009, 16.) WHO:n tautiluokituksessa käytetään myös lisämääreitä lievä, keskivaikea, vaikea ja syvä kehitysvammaisuus, joiden avulla ei kuitenkaan ole tarkoitus luokitella ihmisiä vaan lähinnä kuvata kehitysvammaisen ihmisen piirteitä ja tarpeita (emt., 18). Kokemukseni työelämässä puhuvat myös sen puolesta, että kehitysvammaisen ihmisen kohdalla huomio pyritään nykyään kiinnittämään tuen tarpeeseen, ei ns. vammaisuuden asteeseen.

Toimintakykyyn vaikuttavien tekijöiden kuvaamisessa biologinen prosessi on joka tapauksessa vain osa siitä. Maailman terveysjärjestö WHO:n julkistaman ”Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälisen luokittelun” (ICF) mukaan toimintakyky on laaja yleiskäsite, joka tarkoittaa kaikkia kehon toimintoja ja osallisena oloa omassa elämäntilanteessa. Toimintarajoitteet puolestaan sisältävät sekä kehon toimintojen vajavuudet että suoritus ja osallistumisrajoitteet. Toimintakykyyn vaikuttavien tekijöiden kuvaamiseen tarvitaan siis myös yksilön ja elinympäristön näkökulmat. Kyse on siis myös palvelujärjestelmästä, ympäristön asenneilmastosta, yksilön elämäntilanteesta ja yksilöllisistä ominaisuuksista. (Kaski (toim.), Manninen & Pihko 2009, 15.)

WHO:n määritelmää paremmin suomalaista kehitysvammaisuuden käsitettä vastaa The American Association on Intellectual and developmental Disabilities (AAIDD) määritelmä kehitysvammaisuudesta. Määritelmä on perustaltaan toiminnallinen ja siinä toimintakyky on yhteydessä toimintarajoitteeseen. Kyse on älyllisten taitojen, adaptiivisten taitojen ja ympäristön vaatimusten välisestä vuorovaikutuksesta. (Kaski (toim.), Manninen & Pihko 2009, 16–17.)

AAIDD:n määritelmän mukaan kehitysvammaisuus tarkoittaa tämänhetkisen toimintakyvyn huomattavaa rajoitusta ja sille on ominaista keskimääräistä heikompi älyllinen toimintakyky. Heikompaan älylliseen toimintakykyyn liittyy rajoituksia kahdessa tai useammassa seuraavista adaptiivisten taitojen osa-alueista: kommunikaatio, itsestä huolehtiminen, kotona asuminen, sosiaaliset taidot, yhteisössä toimiminen, itsehallinta, terveys ja turvallisuus, oppimiskyky, vapaa-aika ja työ. Kehitysvammaisuus myös ilmenee ennen 18 vuoden ikää. (Kaski (toim.) Manninen & Pihko 2009, 17; Kehitysvammaisuus 1995, 15.)

Suomessa vuonna 1988 voimaan astunut vammaispalvelulaki määrittelee vammaiseksi henkilön, jolla on pitkäaikaisia erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisen elämän toiminnoista (Ylikoski 1994, 237). Voimassa olevan kehitysvammalain mukaan erityishuollon palveluihin on oikeutettu henkilö, jonka ”kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja” (Kaski (toim.), Manninen & Pihko 2009, 16).

Kehitysvammaisten palvelut määritellään laissa kehitysvammaisten erityishuollosta. Sen tarkoituksena on edistää kehitysvammaisten suoriutumista tavallisessa arkielämässä. He saavat lain puitteissa tarvittavan toimeentulon, sopeutuvat mahdollisimman hyvin yhteiskuntaan ja saavat tarvittavan hoidon ja huolenpidon. Helsingin erityishuollosta vastaa Helsingin erityishuoltopiiri. (Vammaispalvelut helsinkiläiselle, 16.) Helsingin erityishuoltopiirille kuuluvia tehtäviä hoitavat erityishuollon johtoryhmä, sosiaaliviraston vammaistyö ja terveyskeskuksen vammaisneuvola ja erityishuollon asiakkaaksi hakeudutaan ottamalla yhteys oman asuinalueen vammaistyön kehitysvammahuollon sosiaalityöntekijään. Lähtökohtana siis on, että kehitysvammainen henkilö saa palvelunsa normaalipalveluina muiden kansalaisten tavoin. (Tietoa palveluista Helsingin kaupungin kehitysvammahuollon asiakkaille 2007, 1.)

3.2 ”Hyvän muuton prosessi”

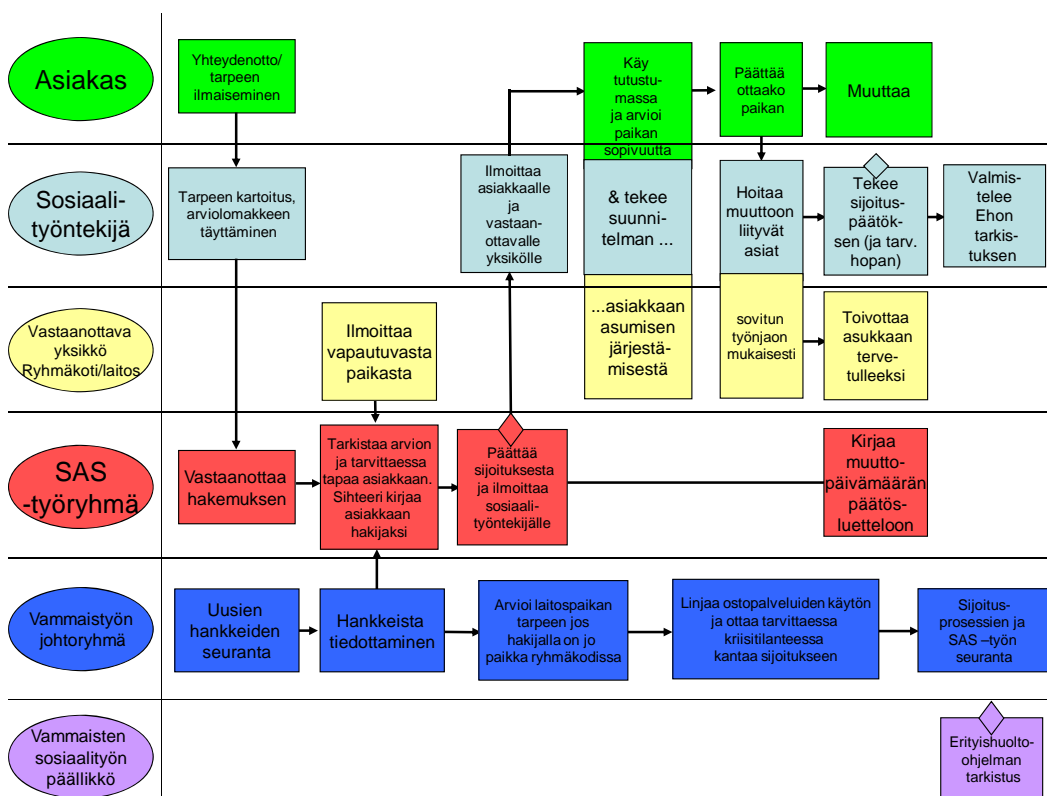
Helsingin kaupungin sosiaalivirastossa kehitysvammaisten ihmisten asumisen tarpeiden kartoittamisesta vastaa ns. SAS-ryhmä. Kirjainyhdistelmä SAS muodostuu sanoista ”selvitä-arvioi-sijoita” ja ryhmä vastaa kehitysvammaisten ihmisten sijoittamisesta tiettyyn asumismuotoon asumisyksiköiden lähiesimiesten suositusten perusteella. (Rinne 2009, 17). Kehitysvammaisen ihmisen muuttoprosessi on melko byrokraattinen ja etenee Jarmo-Ahti Karppiselta (2009b) saamani aineiston perusteella seuraavaksi kuvaamallani tavalla.

Kun kehitysvammainen ihminen itse tai hänen perheensä toivoo asuntoa kehitysvammahuollon asumisyksiköstä, asiasta puhutaan ensin omalle sosiaalityöntekijälle. Sosiaalityöntekijä arvioi asiakkaansa tarvitseman asumismuodon ja sen kiireellisyyden täyttämällä ns. SAS-arviolomakkeen eli kehitysvammahuollon lomakkeen ”Arvio asumispalvelun tai laitoshoidon tarpeesta”. Sosiaalityöntekijä voi henkilökohtaisen tapaamisen lisäksi kerätä tarvittavaa tietoa asianomaisen lähityöntekijöiltä tai vammaisneuvolasta. Jos asiakkaalle ehdotetaan siirtymistä tuetumpaan tai vähemmän tuettuun asumismuotoon, on syytä pyytää myös vammaisneuvolan tai lääkärin arvio. Täytetty SAS-lomake toimitetaan kolmijäsenisen SAS-työryhmän sihteerille, joka kirjaa tiedot rekisteriin. (Karppinen 2009b.)

Paikan vapautuessa SAS-työryhmä päättää, kenelle paikkaa tarjotaan. Puheenjohtaja ilmoittaa päätöksestä asiakkaan sosiaalityöntekijälle, joka puolestaan ilmoittaa asiakkaalle ja tä-

män perheelle asiasta. Jos asiakas ei ota paikkaa vastaan, sosiaalityöntekijä ilmoittaa asiasta SAS-työryhmän puheenjohtajalle ja paikkaa tarjotaan varalla olevalle asiakkaalle. Kaksi asukasta voi vaihtaa keskenään ryhmäkodista toiseen ilman SAS-työryhmän päätöstäkin, kunhan se on kummankin edun mukaista. (Karppinen 2009b.)

Muuttoprosessi ja siihen liittyvien osapuolten työnjako on kuvattu Kehitysvammahuollon SAS-prosessikaavion mukaan seuraavasti (Karppinen 2009b):

Kuvio 1: Kehitysvammahuollon sas-prosessikaavio / 15.9.2008 (Karppinen 2009b).

Prosessikaaviota tarkastellessa on helppo huomata, että asiakkaan - eli uuteen kotiin muuttavan kehitysvammaisen ihmisen - tehtäviä muuttoprosessissa ovat muuttotarpeen ilmaiseminen, uuteen kotiin tutustuminen, muuttopäätös ja muutto. Sijoituspäätös tulee SAS-työryhmältä ja muut muuttoon liittyvät asiat jäävät sosiaalityöntekijän tai vastaanottavan ryhmäkodin henkilökunnan tehtäviksi. Kiinnitin myös huomiota siihen, että kaavion mukainen muuttoprosessi päättyy muuttoon, jolloin uuteen kotiin ja ympäristöön sopeutuminen jää vaille huomiota. Asiasta keskustellessamme Karppinen (2010a) kuitenkin painotti, että muuttoon liittyvä seuranta jatkuu muuton jälkeenkin. Muuton onnistumista ja uudessa kodissa viihtymistä arvioivat asukkaan itsensä lisäksi sekä henkilökunta että asukkaan omaiset.

3.3 Muuttamiseen liittyviä ryhmädynamiikan ilmiöitä

Kopakkala (2005, 36) esittää, että ihmiset muodostavat ryhmän, kun sen jäsenillä on josta-kuinkin yhteinen rajattu tavoite, jonkin verran keskinäistä vuorovaikutusta - tai ainakin mahdollisuus siihen - ja käsitys siitä, ketkä ryhmään kuuluvat. Ryhmän jäsenet liittyvät toisiinsa sen mukaan, kuinka turvallisiksi he olonsa ryhmässä tuntevat (emt., 58).

Ryhmässä on Kopakkalan mukaan kahdenlaista toimintaa. Ensinnäkin siinä on ryhmän ulkoinen perustehtävä: se tehtävä, mitä varten ryhmä on perustettu. Toinen toiminta on sosiaalinen ja se syntyy ihmisen tarpeesta elää elämäänsä, olla pätevä ryhmän jäsen ja toimia vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. (Kopakkala 2005, 18.) Näin ajatellen kehitysvammaisten ryhmäkoti on toimintansa kannalta mielenkiintoinen kokonaisuus. Ryhmäkodin perustehtävä on - näin ajattelen - sen asukkaiden mielekäs asuminen. Toisaalta, koska ryhmäkoti on myös työpaikka, sen ulkoinen perustoiminta on myös ryhmäkodin asukkaana mielekkään asumisen tukeminen ja ohjaaminen. Ryhmäkodin sosiaalinen toiminta puolestaan on niin asukkaiden kuin työntekijöidenkin kannalta molempien osapuolten keskinäinen ja välinen toimiva vuorovaikutus: sekä asukas että työntekijä haluaa olla pätevä ryhmän jäsen niin asukkaana kuin työntekijänäkin.

Käsitteillä ryhmädynamiikka ja ryhmäilmiö Kopakkala tarkoittaa sitä, että ryhmä toimii tavalla, jota ei voi suoraan päätellä sen yksittäisten jäsenten käyttäytymisestä. Ryhmädynamiikka syntyy jäsenten välisestä vuorovaikutuksesta ja kommunikaatiosta. (Kopakkala 2005, 37.) Ryhmän vuorovaikutus etenee kahdenvälisten vuorovaikutusten sarjoina. Mitä enemmän kahdenvälisiä vuorovaikutuksia eri ihmisten välillä on, sitä turvallisemmalta ryhmä tuntuu. Ihminen pyrkii myös tavoitehakuisesti saamaan mahdollisimman hyvän aseman ryhmässä. Mitä tasapuolisemmin ryhmän jäsenet kokevat tulevansa kohdelluksi, sitä hillitympään rooliin he asettuvat. (emt., 38.) Ryhmän muodostuminen turvallisesti vaatii aikaa ja mahdollisuuksia keskinäiseen vuorovaikutukseen (emt., 56).

Ihmiset tulevat uuteen ryhmään - tässä tapauksessa ryhmäkotiin - erilaisin odotuksin. Aikaisemmin syntyneet liitokset hidastavat liittymistä uuteen kokoonpanoon, vahvoista keskinäisistä rooleista luopuminen voi olla vaikeaa. Ryhmän muotoutuessa siihen kuuluvat jännittävät uusia kumppaneitaan. Ryhmän ohjaajan mielipiteillä on suuri merkitys: asiat, joita ohjaaja näyttää arvostavan, yleistyvät ryhmässä. Ohjaajaan halutaan ehkä myös samaistua. "Muihin" liittyvät ajatukset kohdistetaan ryhmän ulkopuolisiin. Ryhmään kuuluvien tehtävä on päästä sisälle ryhmään ja tulla hyväksytyksi sen jäsenenä. Ryhmän muotoutuessa tavoite on kokea, "että ollaan kaikki samassa veneessä". Usein mukana on vähintään yksi vastahankainen tai varautunut osallistuja, jolla saattaa olla hankalia kokemuksia aikaisemmista ryhmiin liittymisistä. (Kopakkala 2005, 59-66.)

Alkavassa ryhmässä ohjaajan tehtävä on ottaa vahva ohjaajan rooli ja selkiyttää ryhmän perustehtävä, tavoite ja tulevaisuus. Ryhmän ensimmäinen vaihe on saavutettu, kun sen jäsenet tuntevat kuuluvansa ryhmään ja hyväksyvät sen muut jäsenet sekä vetäjän. (Kopakkala 2005, 66.) Ryhmä on valmis siirtymään seuraavaan vaiheeseen ryhmän jäsenten keskinäisen vuorovaikutuksen lisääntyessä (emt., 67). Uskon, että juuri tähän myös hyvän muuton prosessissa pyritään.

3.4 Aiheeseen liittyviä tutkimuksia ja kirjallisuutta

Kehitysvammaisten ihmisten muuttoprosessia ei Helsingin kaupungin sosiaaliviraston asumisyksiköissä ole juuri tutkittu. Olen kuitenkin yleisellä tasolla perehtynyt kehitysvammaisten muuttoprosessia käsitteleviin tutkimuksiin sekä useaan aihetta käsittelevään pro gradu- työhön ja opinnäytetyöhön. Osa tutkimuksista käsittelee nuorten kehitysvammaisten muuttoa, osa ikääntyvien, osa rakennemuutoksesta seurannutta muuttoprosessia. Suuri osa tutkimuksista sijoittuu ajallisesti 1990-luvulle, jolloin suuri joukko kehitysvammaisia siirtyi ajan hengen mukaisesti keskuslaitoksista ryhmäkoteihin.

Riitta Kuparisen (1995) liseniaattityö käsittelee palvelurakennemuutoksen toteutumista Etelä-Hämeen erityishuoltopiirissä yksittäisen ihmisen näkökulmasta. Anja Räisäsen (1999) pro gradu- tutkielman tarkoituksena oli rakentaa niin ikään hyvän muuton malli kehitysvammaisille ihmisille. Hyvän muuton malliin liittyy Räisäsen (1999, 135) mukaan päätös ja tiedottaminen, muuton valmistelu, muuttoon sopeutuminen, muuton toteuttaminen, uuteen kotiin tuleminen ja asumisen vakiintuminen. Hoitotyön näkökulmasta muuttoprosessia puolestaan käsittelee Kokkolan ammattikorkeakoulun päättötyö ”Kehitysvammaisen sopeutuminen uuteen asuinpaikkaan” (Lokasaari & Vanhala 1995).

Olen myös tutustunut useisiin Kehitysvammaisten Palvelusäätiön ja kehitysvammaisten tukiliiton julkaisuihin, jotka käsittelevät ”Pehmeä muutto” -asumisvalmennusta. Varhaisemmista raporteista mainittakoon Juhani Hirvosen (1992) kokoama ”Pehmeä muutto, vaikeavammaisen kehitysvammainen muuttaa Menninkäisen palvelukotiin” ja Raisa Hulkkosen, Päivi Karin ja Katja Toivasen (1996) ”Pehmeä muutto -asumisvalmennus Varsinais-Suomessa - meitä kaikkia tarvitaan”.

Katja Toivasen (1997) ”Pehmeä muutto -asumisvalmennus Lapin läänissä - on kiva saada oma koti” valaisee sitä, kuinka asumisvalmennuksella voidaan tukea kehitysvammaisen ihmisen muuttoa lapsuudenkodista palvelukotiin. Kehitysvammaiset tarvitsevat hänen mukaansa usein paljon tukea elämänmuutoksessa, koska he eivät välttämättä ymmärrä, miksi muutos tapahtui ja miten kielteisiä tunteita käsitellään (Toivanen 1997, 21). Opinnäytetyössään ”Passaa asua”

(2002) Toivanen jatkaa saman teeman käsittelyä, mutta antaa tutkimuksessaan pääpainon muuttajien omille näkemyksille ja kokemuksille analysoidessaan vuoden sisällä Palvelusäätiön palvelukoteihin muuttaneiden kehitysvammaisten haastatteluja.

Olen myös perehtynyt Merja Rinteen (2009) kartoitukseen ”Kohti yksilöllisesti tuettua asumista”, joka selvittää kehitysvammaisten ihmisten asumista ja asumisen palvelutarpeita. Kartoitusta sivuaa myös sosiaalilautakunnan vuonna 2008 hyväksymää kehitysvammaisten ihmisten yksilöllisen asumisen kehittämishanketta, ASU-hanketta, johon myös Fallpakan ryhmäkodin perustaminen sisältyy.

4 Tutkimusprosessi

Tutkielmani käsittää tutkimushaastattelun suunnittelemisen ja toteutuksen. Toteutus käsittää neljä teemahaastattelua sekä niiden litteroinnin ja analysoinnin. Muuton jälkeiset seuranta-haastattelut kirjoitin ylös manuaalisesti haastattelun aikana. Sekä teema- että seurantahaastattelut kestivät ajallisesti 15 minuutista 40 minuuttiin. Haastattelujen litterointi vei aikaa noin viisinkertaisesti haastattelujen keston nähden. Ennen haastatteluvaihetta perehdyin aiheeseen mahdollisimman laajasti kirjallisuuden kautta. Lisäinformaatiota sain Fallpakan perustajalta ja työelämäkontaktiltani, Jarmo-Ahti Karppiselta (2009a, 2009b, 2010a, 2010b).

Teemahaastattelujen ajankohdan suunnittelin etukäteen maaliskuulle juuri ennen huhtikuista muuttoa ja seurantahaastattelut noin kuukauden päähän muutosta. Muuttoajankohta kuitenkin siirtyi eteenpäin koko ajan, joten jouduin venyttämään teema- ja seurantahaastattelukaikuluani kokonaisuudessaan maaliskuulta syyskuulle. Uskon kuitenkin saaneeni kartoitettua muuttoa edeltävät tunnelmat ja muuttoon liittyvät toiveet sekä ilon ja jännityksen aiheet. Opinnäytetyöni jätin arvioitavaksi syksyllä 2010.

4.1 Tutkimusongelma

Asiakkaan tai palvelun käyttäjän - tässä tapauksessa kehitysvammaisen muuttajan - mukanaolo palvelun suunnittelussa ja kehittämisessä on perinteisesti jäänyt puheen tasolle. Asumkaan elämää ohjaavat ehkä ulkopuoliset toimenpiteet ja kehitysvammaisen ihmisen asema häntä itseään koskevissa päätöksissä saattaa edelleen jäädä marginaaliseksi. (Kaukola 1994, 7-8.) Tarkoituksena on toki tarjota asiakkaalle hänen tarvitsemansa asumismuoto parhaalla mahdollisella tavalla, mutta käytännössä asiakkaan ”sijoittumisesta” Helsingissä päättävät sellaiset tahot kuin sosiaalityöntekijä, lähiesimies ja luvussa 3.2 mainitsemani SAS-työryhmä.

Opinnäytetyössäni on kyse palvelun kehittämisestä nimenomaan asiakkaan eli kehitysvammaisen ihmisen näkökulmasta. Tavoitteeni on tutkimusaineiston avulla vaikuttaa muuttovalmennukseen liittyvän formaatin kehittämiseen. Tällä hetkellä Helsingin kaupungin sosiaalivirasto ostaa muuttovalmennuksen ostopalveluna (Karppinen 2009a). Osa haastateltavistani on esimerkiksi ottanut osaa Pirjo-Leena Malassun muuttovalmennukseen, jossa hän soveltaa ns. Re-Teaming -valmennusohjelmaa. Keskeisiä asioita valmennuksessa ovat muun muassa osallistujien unelmien ja toiveiden tarkasteleminen, tavoitteiden miettiminen omassa uudessa elämäntilanteessa, omien kehitystarpeiden pohtiminen, muuttoprosessin edistyminen ajallisesti ja mahdollisista hankaluuksista selviytyminen. (Malassu, 2010.)

Mietinnän alla on kuitenkin se, onko sosiaalivirastolla jatkossa mahdollisuus tarjota muuttovalmennus myös omana palvelunaan (Karppinen 2009a). Tarkoitukseni on tässä opinnäytetyössä selvittää – ottamatta kantaa jo annettuun muuttovalmennukseen – mitä muuttajat itse ajattelevat. Millaisia hyvään muuttoon liittyviä kokemuksia, käsityksiä, toiveita ja odotuksia muuttajilla itsellään on olemassa? Millainen voisi tekemieni haastattelujen pohjalta olla se muuttovalmennus, jonka Helsingin kaupungin sosiaalivirasto voisi asiakaslähtöisesti ja omalla formaatillaan asiakkailleen tarjota?

Perusteluna aiheenvalinnalleni on myös se, että Helsinkiin perustetaan vuoteen 2017 mennessä 26 kehitysvammaisten ryhmäkotiä (Helsingin Sanomat 2008b), kuten aikaisemmin jo mainitsin. Kehitysvammaisten parissa tapahtuvalle yhtenäiselle muuttovalmennukselle on siis tarvetta, jotta muutto sujuisi kokonaisuudessaan mahdollisimman kivuttomasti ja muuttajan tarpeita arvostaen.

4.2 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä

Opinnäytetyötäni varten olen tutustunut kvalitatiivisiin tutkimusmenetelmiin – teemahaastatteluun erityisesti – ja kvalitatiivisen aineiston analysoimiseen. Näkökulmani on asiakaslähtöinen ja asiakkaan eli tässä tapauksessa kehitysvammaisen muuttajan tarpeita ja toiveita korostava.

Koska opinnäytetyöni näkökulma on asiakaslähtöinen, pidän haastattelua erilaisista tiedonhankintamenetelmistä parhaana ja luontevimpana. Olen kiinnostunut nimenomaan muuttajan mielipiteistä ja ajatuksista. Haastattelu on myös käytetyimpiä tiedonkeruumuotoja. Haastattelun etuihin tutkielmaani ajatellen kuuluu myös se, että haastattelussa ihminen nähdään subjektina ja aktiivisena osapuolena, jolla on mahdollisuus kertoa omista asioistaan mahdollisimman vapaasti. Haastattelu antaa myös mahdollisuuden siihen, että haastateltavan puhe voidaan sijoittaa laajempaan kontekstiin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34-35.)

Haastattelu on sosiaalinen vuorovaikutustilanne. Haastattelu eroaa kuitenkin tavallisesta keskustelusta siinä, että haastattelu on päämääräthakuista toimintaa ja tähtää informaation keräämiseen. Tehtäväni opinnäytetyössäni on siis välittää kuva haastateltavan ajatuksista, käsityksistä, kokemuksista ja tunteista, jotka liittyvät johonkin tiettyyn asiaan: tässä tapauksessa hyvään muuttoon. (vrt. Hirsjärvi & Hurme 2001, 42.)

Haastattelu voi olla joko lomakehaastattelu, strukturoimaton haastattelu tai ns. puolistrukturoitu haastattelu, jota Hirsjärvi ja Hurme nimittävät teemahaastatteluksi (Hirsjärvi & Hurme 2001, 44–48). Lomakehaastattelun hylkäsin siitä syystä, että haastateltavani eivät pystyisi sitä itsenäisesti täyttämään. Strukturoimaton ja avoin haastattelu puolestaan tuntui intuitiivisesti ajatellen liiankin väljältä ratkaisulta. Niinpä valitsin haastattelumenetelmäksi teemahaastattelun, koska se tuntui sopivan tarkoitukseeni parhaiten.

Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan kaikkien haastateltavien kanssa. Teemahaastattelussa haastattelija olettaa, että yksilön kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita voidaan tutkia tällä menetelmällä. Näin haastateltavien ääni tulee kuuluviin ja heidän omat tulkintansa asioista ovat tulkinnalle keskeisiä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48.) Avauskysymykset ovat Hirsjärven ja Hurmeen (emt., 107) mukaan tärkeitä ja niiden tulisi olla laajoja ja helppoja. Näin haastateltava kokisi osaavansa vastata niihin ja hänellä olisi mahdollisuus käsitellä asiaa kykyjään vastaavalla tavalla.

Kuten Tuomi ja Sarajärvi (2009, 73) toteavat, on haastattelun etu ennen kaikkea joustavuus. Haastattelijalla on mahdollisuus toistaa, tarkentaa ja selventää sekä omia kysymyksiään että saamiensa vastauksia. Pidin tätä erityisen tärkeänä omien haastateltavieni kannalta, koska näin pystyin varmistamaan mahdollisimman hyvin sen, että puhuimme samasta asiasta ja ymmärsimme toisiamme. Tutkielmassani käytän myös paljon haastatteluaineistosta poimimiani suoria lainauksia analyysin tukena ja tekstin elävöittäjänä. Tämä antaa myös lukijalle mahdollisuuden arvioida tulkintojeni perusteluja.

4.3 Teema- ja seuranta-haastattelujen toteutus

Alkuperäinen ajatukseni oli haastatella Fallpakan ryhmäkodin kaikki 12 asukasta. Jarmo-Ahti Karppisen ehdotuksesta päädyin kuitenkin haastattelemaan vain neljää asukasta, joista yhtä haastattelin harjoittelunomaisesti kysymysrunkoa testatakseni ennen ”virallisia” haastatteluja. Näin en hukkunut tutkimusmateriaaliin, mutta sain kuitenkin vertailtavaa erilaisten muuttajien välille. Haastateltavat odottivat muuttojaan erilaisissa tilanteissa: kolme haastateltavaani odotti muuttoa ryhmäkodista toiseen ja neljäs oli muuttamassa ryhmäkotiin lapsuudenkodistaan.

Haastattelin ensimmäiset kolme ryhmäkodista toiseen muuttavaa asukasta maaliskuun alkupuoliskolla 2010, koska oletin muuton tapahtuvan aikataulussaan huhtikuussa. Näinhän ei ollut vaan muuttoajankohta siirtyi eteenpäin koko ajan. Ensimmäisten haastattelujen jälkeen saamani tiedon mukaan näytti siltä, että ryhmäkodista toiseen muuttavat pääsevät uusiin koteihinsa toukokuun lopussa ja kotoa muuttuvat vasta heinäkuussa (Karppinen 2010b). Olin siis liikkeellä muuttoon nähden alkuperäistä suunnitelmaani aikaisemmin eikä muutto ollut haastateltavien mielessä täysin ajankohtaisena asiana.

Haastattelutilanteet olivat kuitenkin mielestäni luontevia ja haastattelujen anti informatiivinen. Haastateltavat kertoivat muuttoajatuksistaan ja asumisestaan avoimesti ja rennosti omissa kodeissaan eikä sanelulaite tuntunut häiritsevän heitä lainkaan. Tuttavistaan, ohjaajistaan ja sosiaalityöntekijöistään haastateltavat puhuivat luontevasti etu- tai sukunimillä, mutta tässä opinnäytetyössä kaikki nimet ovat muutetut asianomaisten henkilöllisyyden suojaamiseksi. Ensimmäiset kolme haastateltavaa – kaksi naista ja yksi mies olivat minulle tuttuja työni kautta, mikä epäilemättä vähensi haastattelutilanteen jännitystä puolin ja toisin. Kutsun heitä tässä opinnäytetyössä Tiinaksi, Marjaksi ja Veijoksi. Lapsuudenkodeistaan ryhmäkotiin muuttavaa asukasta, jota kutsun tässä opinnäytetyössä Joonakseksi, haastattelin hänen lapsuudenkodissaan vasta kesäkuun puolivälissä. Äiti oli mukana haastattelussa tulkin ominaisuudessa, koska haastateltavan puhe saattoi hänen innostuessaan käydä hieman epäselväksi.

Seurantahaastattelut ajoittuivat noin 1-2 kuukauden päähän muutosta, jolloin muutto oli jo tapahtunut ja siitä voitiin keskustella kokemuksen pohjalta. Marjaa haastattelin heinäkuussa ja Veijoa ja Joonasta elokuun alussa. Tiinaa haastattelin vasta syyskuun alussa, koska hän pääsi muuttamaan vasta aivan heinäkuun lopussa. Hänen kohdallaan teema- ja seurantahaastattelun välinen aika oli kohtuuttoman pitkä.

Tarkoitukseni oli seurantahaastatteluilla joka tapauksessa kartoittaa, mikä näissä neljässä muutossa meni hyvin, mikä olisi voinut mennä paremmin ja olisiko jotain voinut tehdä toisin. Halusin myös tietää, oliko uudessa kodissa ehtinyt jo muodostua uusia ihmissuhteita. Haastatteluna seurantahaastattelut olivat seurustelunomaista jutustelua ja kuulumisten vaihtoa, joskin pyrin seuraamaan myös kysymysrunkoa parhaani mukaan. Seurantahaastatteluja en nauhoittanut enkä litteroinut vaan kirjoitin haastatteluvastauksia ylös mahdollisimman sanatarkasti haastattelun ohessa.

Sekä teema- että seurantahaastattelujen kysymysrungot ovat tämän opinnäytetyön liitteinä (liitteet 1 ja 2). Kysymysrungot ovat myös pohjana analyysistä nousevalle teemoittelulle.

4.4 Haastattelujen analysointi

Analyysivaiheessa pyrin tarkastelemaan sellaisia aineistosta nousevia piirteitä, jotka olivat yhteisiä useammalle kuin yhdelle haastateltavalle. Analyysistä esiin nostetut teemat pohjautuvat omiin tulkintoihini haastateltavien sanomisista. Tällaista analyysitapaa Hirsjärvi ja Hurme (2001, 173) nimittävät teemoitteluksi. Pyrin myös tarkastelemaan teemoja suhteessa toisiinsa, koska se on Hirsjärven ja Hurmeen (emt., 174) mukaan jopa analyysin olennaisin osa.

Sisällönanalyysia voi pitää sekä yksittäisenä metodina että väljänä teoreettisena kehyksenä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91). Teemoittelussa painottuu, mitä kustakin asiasta on sanottu; kyse on siis laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaan. Alustavan ryhmittelyn jälkeen aineistosta aletaan etsiä varsinaisia teemoja eli aiheita. Teemahaastattelun avulla saadun aineiston pilkkominen on Tuomen ja Sarajärven mukaan suhteellisen helppoa, koska haastattelun teemat muodostavat jo itsessään jäsenyyksen aineistoon. (emt., 93.)

Oman haastatteluaineistoni analysoin soveltaen väljästi aineisto- ja teorialähtöisen analyysin malleja. Ajatuksen aineiston alkuperäisilmausten pelkistämisestä sain Tuomen ja Sarajärven (2009, 101) viitattua Milesin ja Hubermanin analyysimalliin aineiston pelkistämisestä ja ryhmittelystä. Mallin mukaan pelkistetyt ilmaukset ryhmitellään samaan luokkaan ja annetaan luokalle sisältöä kuvaava nimi. Teorialähtöinen sisällönanalyysi tuntui kuitenkin omaa aineistoani ajatellen luontevammalta ratkaisulta, koska sen ensimmäinen vaihe on analyysirungon muodostaminen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 113) ja sehan omassa analyysissäni oli jo osittain valmiina. Niinpä omassa aineistossani muodostin alkuperäisilmauksia pelkistämällä analyysirungon sisälle erilaisia luokituksia ja alateemoja Tuomen ja Sarajärven (2009, 116) ohjeistusta soveltaen. Kokonaisuudessaan tutkielmani on laadullinen ja pyrin mahdollisimman suureen objektiivisuuteen.

5 Haastatteluanalyysin toteutus ja analyysistä esiin nousevat teemat

Rakensin teemahaastattelulleni kysymysrungon niin, että alun avauskysymykset liittyivät sekä haastateltavan menneisyyteen että nykyiseen, tuttuun asumismuotoon. Haastattelu eteni menneestä ja nykyisestä tulevaisuuteen ja haastattelu-teemat käsittelivät muuttoon liittyviä ajatuksia, odotuksia ja tuntemuksia. Pyrin avoimiin kysymyksiin, joihin voi vastata vapaasti. Kehitysvammaisten parissa työskennelleenä tiesin kuitenkin joutuvani haastateltavasta riippuen kysymään myös suoria kysymyksiä, jotka Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 111) mukaan olisi parasta jättää haastattelun loppupuolelle. Näin en kuitenkaan tehnyt, vaan sorvasin kysymyksiäni kunkin haastateltavan keskustelutaitojen mukaisesti.

Rakensin haastatteluanalyysini hyvin pitkälti teemahaastattelun kysymysrunгон pohjalta, jolloin analyysin pääteemoiksi nousivat haastateltavieni nykyinen asuminen ja asumisviihtyvyys yleensä, muuttohistoria, muuttoajatukset, muuttoon valmistautuminen, konkreettiset muuttotoiveet ja muutonjälkeiseen tulevaisuuteen liittyvät toiveet. Pidin myös koko ajan mielessäni erilaisia muuttujatekijöitä, kuten muuttosuunta tuen määrään nähden, nykyinen asumisviihtyvyys ja muuttohalukkuus. Haastattelujen pääteemoittelu pysyi hyvin mielessäni, mutta muistini tueksi ryhmittelin litteroimani haastatteluvastauksia myös alateemoittain erilaisille aineistopohjille. Näin niiden käsittely oli mielestäni helpompaa eikä kokonaisuus paisunut kuin pullataikina prosessin edetessä.

Käytännössä analysoin haastatteluaineistoa niin, että lukiessani haastatteluaineistoa alleviiva- sin eri väreillä eri teemoista kertovia alkuperäisilmauksia. Analyysin edetessä nostin kunkin teeman tai alateeman alle erilliseen taulukkoon näitä aiemmin alleviivaamiani alkuperäisilmauksia hieman pelkistetyimmässä muodossa. Taulukossa oli kaksi saraketta. Toiseen sarakkeeseen tuli pelkistettyjä ilmauksia: sitaateissa mitä ja miten haastateltavani asiansa ilmaisivat. Toisessa sarakkeessa oli edellä mainittuja pelkistettyjä ilmauksia kuvaavat yleisnimikkeet, jotka yhdessä toisten yleisnimikkeiden kanssa muodostivat erilaisia kategorioita. Näin toimin kautta linjan jokaisen valitsemani alateeman kanssa. Alateemat analyysirungon sisälle nousivat analyysin osaksi lukemalla litterointitekstejä yhä uudestaan ja uudestaan. Valinnan tein luonnollisesti itse eikä intuitionkaan merkitystä ole syytä vähätellä. Ohessa esimerkki tekemästäni analyysitaulukosta (Kuvio 2):

PELKISTETYT ILMAUKSET	KATEGORIAT
Maija: kerropa, mimmonen sun mielestä on hyvä muutto? Veijo: Semmonen, että rauhallisesti. Maija: Että muuttaminen tapahtuu rauhallisesti?	rauhallinen
Marja: Mut mun mielestä täällä tulee kauhea rumba, jos kaikki yhtäkaa muuttaa että, mä suosittelisin, että yks kerrallaan tai noin, että pääsis muuttamaan jo aikasemmin.	# yksi kerrallaan
Maija: Mitäs ajattelet, millainen olis semmonen hyvä muutto? Joonas: Ei stressiä.	# ei stressiä
Maija: Mitäs muuta tulis mieleen kuin stressitön muutto? Joonas: Kiva muutto. Maija: Millainen olis kiva muutto. Joonas: Kaikki on vastassa, kun minä muutan.	# ollaan vastassa

Kuvio 2: Esimerkki konkreettisia muuttotoiveita käsittelevästä analyysitaulukosta

Teemoittelua varten luin aina haastattelut kokonaisuudessaan. Saatoinkin sijoittaa samoja ilmauksia useamman kuin yhden teeman tai alateeman alle. Tarkoitin tällä sitä, että haastateltavieni käsitykset esimerkiksi asumisviihtyvyydestä kertovat sekä siitä, miten he viihtyvät nykyisessä kodissaan, että niistä odotuksista, miten he ajattelevat viihtyvänsä uudessa kodissaan muuton jälkeen. Asumisviihtyvyydestä saatettiin puhua useissa erilaisissa yhteyksissä. Samoin kävi muidenkin teemojen ja alateemojen kanssa: muuttoon liittyviä ajatuksia, jännityksen aiheita, käsityksiä muuttoon valmistautumisesta, konkreettisia muuttotoiveita ja toiveita tulevaisuuden asumisesta käsiteltiin haastatteluissa suloisesti sekaisin, vaikka haastattelijana ehkä turhaan pyrin jämäptiin kronologiseen järjestykseen. Muutto on kuitenkin kokonaisuus, missä asiat joka tapauksessa limittyvät ja liittyvät toisiinsa.

Keskittyessäni varsinaiseen tutkimusongelmaani - kehitysvammaisen ihmisen käsityksiin hyvästä muutosta pohjana muuttovalmennusformaatile - jäsensin haastatteluanalyysistäni nousevia hyvään muuttoon liittyviä teemoja SWOT-nelikentän avulla. SWOT-analyysi on menetelmä, jossa kerätään selvitettävästä asiasta vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia - eli englanniksi strengths, weaknesses, opportunities ja threats. SWOT-analyysia käytetään usein erilaisissa kehittämisprojekteissa. (Halttunen-Sommardahl 2008, 26-27.) Tästä syystä ajattelin sen sopivan myös omaan työhöni: tarkoituksenihan oli pohtia, mitä seikkoja pitäisi ottaa huomioon muuttovalmennuksessa, jonka Helsingin kaupungin sosiaalivirasto voisi asiakaslähtöisesti ja omalla formaatillaan asiakkailleen tarjota.

Analyyssissäni hyödynsin SWOT:ia hieman soveltaen. Kirjasin SWOT-nelikentän vasempaan ylälaitaan muuttoprosessin vahvuuksia ja oikeaan ylälaitaan sen heikkouksia. Nämä asiat liittyivät haastatteluhetken tunnelmiin. Vasempaan alalaitaan kirjasin muuttoprosessin antamia mahdollisuuksia ja oikeaan alalaitaan sen mukanaan tuomia uhkia. Nämä puolestaan liittyivät tulevaisuuteen. (ks. Halttunen-Sommardahl 2008, 26.) Käytännössä analysoin SWOT:ia samalla tavalla kuin muutakin aineistoa. SWOT:in nelikentät sisälsivät kukin kaksi saraketta. Toisessa sarakkeessa oli sitaateissa pelkistetyt ilmaukset: mitä ja miten haastateltavani todella hyvää muuttoa kuvasivat. Toinen sarake piti sisällään ne pelkistettyjä ilmauksia kuvaavat yleisnimikkeet, jotka yhdessä toisten yleisnimikkeiden kanssa muodostivat erilaisia kategorioita, joita hyödynsin pohtiessani asiakaslähtöisen muuttovalmennuksen formaatin aineksia. Lopuksi poimin kategoriat erilliseen SWOT-taulukkoon, joka on liitteenä (liite 4) tämän opinnäytetyön lopussa.

5.1 Nykyinen asuminen ja asumisviihtyvyys

Ryhmäkodista toiseen muuttavat haastateltavat sanoivat nykyistä asumismuotoaan ryhmäkodiksi, soluksi ja asuntolaksi. Lapsuudenkodistaan muuttava Joonas sanoi asuvansa haastatte-

luhetkellä "täällä". Lisäkysymysten avulla Joonas kertoi perheenjäsenistään ja kehui asuneensa samassa kerrostalossa kokonaiset kuusitoista vuotta. Haastattelijana pyrin käyttämään kunkin haastateltavan kanssa samaa nimitystä kuin he itsekin käyttivät. Asumisviihtyvyyteen heidän mukaansa vaikuttivat taito liikkua omassa asuinympäristössä, ympäristön viihtyvyys, oma rauha, seura, asuinkaverit, henkilökunta ja ryhmäkodin tarjoama ruoka ja toiminta.

Asuinympäristössä liikkumisen taitoon haastateltavani liittivät joukkoliikenteen käytön joko itsenäisesti tai tuetusti ja vapauden liikkua. Esimerkiksi hyvin liikkuva Veijo käytti laajasti erilaisia kulkuneuvoja ja rekisteröi maamerkkejä:

Veijo: Ei mun tarvi aina kävellä tonne isolle tielle, jos se pikkubussi tulee tossa, niin mä pysäytän sen ja hyppään siihen.

Maija: No, opit sä helposti liikkua täällä --ssa?

Veijo: Kylä mää sanosin... Kun toss on toi nuoli tossa päässä, tien päässä, nii kiinnitin siihen huomiota.

Maija: Niin että seurasit sitä nuolta?

Veijo: Joo, alussa. Kyl mä nytkin joskus vilkasen siihen, jos mä bussilla tulen tuolta päin (viittoilee suuntaa) niin silloin mä katon siihen. Se on niinku kun tuolt päin tulee. (viittoilee) Siin on pari määrättyä henkilöä, jotka jäävät tossa pysäkillä pois. Mä en oo ainoo, joka jää täs. Kun bussi pysähtyy ja ne jää pois, niin mä nousen nopeesti.

Yhtenä asumisen hyvänä puolena Veijo mainitsikin nimenomaan, että "loppujen lopuksi, kun mä ylös nousen, niin aika vapaasti saa liikkua". Myös Tiina koki osaavansa liikkua riittävästi: "(Bussi)lla kuljen sinne juna-asemalle ja joku tulee vastaan." Joonaskin sanoi tunnistavansa paikkoja nykyisessä ympäristössään, vaikkei itsenäisesti liikkunutkaan: mukana "pitää olla joku aina". Marja sen sijaan ei kokenut osaavansa liikkua asuinympäristössään, mikä vaikutti hänen nykyiseen asumisviihtyvyyteensä jonkin verran.

Taitoon liikkua asuinympäristössä linkittyi vahvasti ympäristön viihtyvyys. Erään haastateltavan asumisviihtyvyys "laski kuin lehmän häntä", kun sosiaalityöntekijä oli sanonut katsovansa mahdollisimman kivan paikan "ja sitte mää tuln tänne ja katoin, että kauhee, mikä näköala". Myös liikenteen melu saattoi arveluttaa, että "jos sattuu viiskin rekkaa peräkkäin, niin mikä ääni niistä sit tulee". Tärkeää oli myös se, että kauppa oli lähellä. Mikäli kauppa oli kaukana - jopa "ostarilla" saakka - haastateltavaa saattoi mietityttää se, että "nuoriso on kamalan hävyttömiä siellä".

Asuinkavereiden merkitys korostui asumisviihtyvyyden yhteydessä usein. Ryhmäkoti sanana saattoi silti mietityttää:

Marja: Niin että se olis niinku kiva, ettei siinä lukis sitä ryhmäkotia. Kun mä en tiedä...ne on niinku kalskahtavia nimiä.

Maija: Mikä sun mielestä siinä kalskahtaa?

Marja: No jotenkin, jos mä niinku pyydän vieraitakin, niin ne ajattelee, että se asuu ryhmäkodissa.

Maija: Mikä sun mielestä siinä on?

Marja: Mulla on aina niinku se leimautumisen pelko.

Asuinkavereista haluttiin joka tapauksessa sekä juttuseuraa että seuraa yhdessäoloon ja yhteiseen toimintaan. Joonas toivoi myös "kouluporukoita" kylään: asumisviihtyvyyteen vaikutti hänen mukaansa olennaisesti se, ettei asuminen ollut yksinäistä. Kolikolla on kuitenkin kaksi puolta: seuran tarpeen lisäksi myös oman rauhan tarve tuli haastatteluissa esille. "(Vanhassa asunno)ssa oli se hyvä puoli, että siellä kun meni siellä alhaalla nukkumaan, niin Keijo ei pahemmin mellastanut", totesi Veijo. Myös Joonas totesi, että asuminen "äitin kanssa seitsemän vuotta samassa huoneessa" ei ollut hyvä: "Se otti mua päähän." Niin ikään asuinkavereiden harrastukset saattoivat häiritä omaa rauhaa ja asumisviihtyvyyttä:

Veijo: Kyl tää muuten, mut kun nää kaks, niinku sillen ku on jääkiekkoa tai semmosta, niin ne niinku innostuu vähä liikaa.

Maija: Ai, innostuu vähä liikaa sun maun mukaan?

Veijo: Ei kun mä haluaisin niinku mennä nukkumaan, niin ne valvoo.

Edellä siteerattu Veijo tuntui kuitenkin viihtyvän nykyisessä asunnossaan, vaikka - ehkäpä juuri kodin ulkopuolisesta aktiivisuudestaan johtuen - oman kotirauhan tarve oli suuri. Vähi-ten omaa rauhaa asumisessaan tuntui kaipaavan Marja, joka ei kokenut osaavansa liikkua asumisympäristössään. Hänelle yksinäisyys oli ehdottomasti yksi asumisen huonoista puolista:

Marja: Mua masentaa ja sitten ku ei oo ketään oikein juttukaveria ja sitte tota kyl mä sillen kun mä tänne tulín, niin olin intoo täynnä. Mä kuorin porkkanoita ja kaikkee tämmöstä, mut sitte se into meni.

Maija: Ai sullon nyt into menny sitte?

Marja: On, mä oon ihan niinku semmosessa lamassa, kun mä en oo semmonen yksinäinen ihminen. Mä oon kova puhumaan ja kaipaen seuraa.

Ryhmäkodista toiseen muuttavilla haastateltavillani myös henkilökunta ja ryhmäkotiasumiseen liittyvät palvelut vaikuttivat asumisviihtyvyyteen. Yleisesti ottaen ohjaajista pidettiin ja heiltä saatua tukea pidettiin arvokkaana: "Kyl se on mulle hyvin tärkeä se tuki, että mä saan apuja sillen, kun mä tarvin." Ohjaajat "patistavat" ja hyvänä nähtiin myös se, että tuen myötä "olis mahdollisimman säännöllistä se elämä, se elämänrytmi". Erityisesti mainittiin, että "ruoka on taattu ja on hyvää ruokaa". Hyvänä pidettiin myös sitä, että ryhmäkodissa "jokainen osallistuu omalla tavallaan näihin tehtäviinsä", kuten esimerkiksi keittiövuoroihin.

5.2 Haastateltavien muuttohistoria

Lapsuudenkodistaan muuttavalla Joonaksella oli edessä hänen elämänsä ensimmäinen muutto. Jokaisella ryhmäkodista toiseen muuttavalla haastateltavalla sen sijaan oli kokemusta monenlaisista asumismuodoista. Ensinnäkin, jo lapsuuden perheen kanssa oli saatettu muuttaa, mutta myös lapsuudenkodin jälkeen oli asuttu useissa ryhmäkodeissa tai tukiasunnoissa. Kaikilla kolmella oli kokemusta myös itsenäisestä asumisesta joko yksin tai parisuhteessa.

”Omassa lokaalissa” asuminen ei kuitenkaan ollut välttämättä onnistunut. ”Rupetin kokemaan itseni siellä yksinäiseksi”, Tiina kertoi. Tukihenkilön ja läheisten tuki ei hänen kohdallaan ollut riittänyt. Marjakaan ei parisuhteen päättymisen jälkeen kokenut yksinasumista hyväksi vaihtoehdoksi: ”No ei se oikein hyvin sujunu. Mä ostin kaupasta valmiita ruokia ja söin niitä ja sit emmä jaksanut siivoilla, ei mitään, että se koti oli aina samannäkönen.” Vain Veijo koki pärjänneensä hyvin itsenäisessä asumisessa: ”Ei, me siivottiin ihan itte. Me laitettiin ruoka ite ja käytiin kaupassa.” Veijo myös suhtautui aikaisempiin muuttoihinsa rennon huolettomasti:

Maija: Mites sull on nuo aikasemmat muutot sujunu sitten?

Veijo: Kyl ne on hyvin.

Maija: Mitä sä oot tehny? Tavarat on viety uuteen paikkaan ja...

Veijo: Ja mä itte kans.

Maija: Itte meet mukana?

Veijo: Mä itte meen vasta jälkeen päi.

Maija: Ensin meni tavarat ja sitten sinä?

Veijo: Joo.

Aikaisempiin muuttopäätöksiin ovat vaikuttaneet monet tekijät. Kun yksinasuminen ei sujunut, palasi Tiina esimerkiksi hetkeksi vanhempiansa luo odottamaan ryhmäkotipaikan vapautumista. Myös sosiaalityöntekijä on saattanut ehdottaa ryhmäkotiasumista, kuten Marjan kohdalla tapahtui:

Maija: Mitäs sitte, kukas sulle ehdotti tätä (ryhmäkotia) sitte?

Marja: No, emmää tiedä, ku sanottiin vaan, että katotaan mahdollisimman kiva paikka ja sitte mää tulín tänne ja katoín, että kauhee, mikä näköala...

Maija: Kuka sulle sano, että katotaan joku kiva paikka?

Marja: Sosiaalityöntekijä.

Maija: Niin, sosiaalityöntekijä katto sulle sitä.

Marja: Mutta ainahan ne sanoo, että ne kattoo näin ja näin ja näin.

Aikaisemmissa muutoissa ovat haastateltavien mukaan auttaneet esimerkiksi vanhemmat ja sisarukset sekä ryhmäkotien työntekijät, tukihenkilöt ja sosiaalityöntekijät.

5.3 Muuttoajatukset

Tulevaan muuttoon liittyviä ajatuksia käsittelen neljästä näkökulmasta: miksi haastateltavani omasta mielestään ovat muuttamassa, kuka asiasta heidän mielestään päättää, miltä muutto ajatuksena tuntuu ja mitä he uudesta kodistaan tietävät. Kyse on nimenomaan heidän omista käsityksistään, en ota kantaa käsitysten todenperäisyyteen. Ilmeistä kuitenkin on, että toimintansa lopettavista ryhmäkodeista kaikkien oli joka tapauksessa muutettava.

Kaikki kolme ryhmäkodista toiseen muuttavaa haastateltavaani olivat muuttamassa aikaisempaa asumistansa tuetumpaan asumismuotoon. Kahdelle heistä muuton syy oli ilmeinen: "Sen takia, kun tää lopetetaan." Muita syitä ei edes mainittu. Kahden pienen ryhmäkodin toiminta todellakin lakkasi kokonaan ja kaikki yhteensä 10 asukasta joutuivat muuttamaan muualle (Karppinen 2010a). Kolmas haastateltava perusteli muuttonsa näin:

Maija: No, minkäs takia sä oot muuttamassa?

Tiina: Vanhemmat käy niin vanhoiksi.

Maija: Joo.

Tiina: Isä on jäämässä eläkkeelle.

Maija: Ethän sä asu vanhempien kanssa enää. Miks sä olet muuttamassa (nykyisestä paikasta) sun mielestä?

Tiina: Ryhmäkodissa Kaisa (ohjaaja) kokee, että minä en oikein pärjää täällä.

Maija: Tuntuuko susta itsestä, että tarviit enemmän tukea?

Tiina: Joo, kyllä.

Maija: Missä asioissa sä tarviit ohjaajan tukea?

Tiina: Pyykinpesussa esimerkiksi. Sitten lääkkeiden ottamisessa.

Maija: Entä pesuhommat?

Tiina: Apua tarvitsen.

Lapsuudenkodistaan muuttava Joonas sen sijaan oli omasta näkökulmastaan ajatellen muuttamassa kohti itsenäisempää asumista, pois kotoa. Joonas kertoi muuttamisen olevan hänen oma toiveensa ja hän halusi itse muuttaa. Äiti puuttui kuitenkin hieman keskusteluun:

Äiti: Mistäs tää alko tää muuttoprosessi?

Joonas: Tappeluista.

Äiti: Mulla loppu pinna ja tapeltiin aina. Se oli aika pahaa aikaa silloin. Sit sosiaalityöntekijä hoiti homman. Hän vaan kerto, että nyt on näin. -- Tää oli vähän semmonen kriisijuttu oikeastaan.

Joonas oli joka tapauksessa itse sitä mieltä, että muuttopäätös oli hänen omansa, vaikka äidin mielestä sosiaalityöntekijä vain kertoikin, että "nyt on näin". Muiden haastateltavien käsityksen mukaan muutosta päätti "varmaan se henkilökunta", joka on "ilmottanu paikat, kun me käydään sitä asumisvalmennusta, että kuka mihinkin muuttaa. Että se on tullu sieltä se tieto, joo". Itse voi joko "pistää hanttiin" tai sanoa, että "että antaa mennä vaan".

Ajatuksena muuttaminen tuntui kuitenkin pääasiassa hyvältä, joskin jännittävältä. Monet haastateltavani totesivat jännityksen vähenevän muuton lähestyessä ja tiedon lisääntyessä. Hyvältä tuntui haastateltavien mielestä esimerkiksi se, "että siellä on henkilökunta paikalla". Ympäri vuorokautinen valvonta koettiin niin, että kyseessä on "turvallinen paikka". Ajateltiin myös, että "jos mä viihdyn siellä paremmin, ku siellä on muitakin ihmisiä". "Kiva on muuttaa uuteen eikä vanhaan", todettiin. "Rämä vanha" ei ehdottomasti olisi yhtä kiva muuttokohde.

Kriittisestikin tulevaan muuttoonsa suhtautuvat muuttajat punnitsivat muuttoon liittyviä etuja ja haittoja mielissään. Muutto "yllätti" ja ajatus tuntui "oudolta", mutta toisaalta oli "kiva vaihtaa välillä maisemaa". Myös Veijo, joka oli hakenut asuntoa vapailtakin markkinoilta, totesi naureskellen tulevansa uuteen ryhmäkotiin "ainakin alussa": "Että mieluummin mää siellä oon kun taivaan alla."

Uudesta ryhmäkodista haastateltavani eivät kokeneet tietävänsä riittävästi. "Mä en tiedä yhtään mitään", totesi Tiina, mutta tiesipä kuitenkin lisäkysymysten avulla, että uudessa kodissa hänellä on oma huone, suihku, vessa ja ainakin yksi tuttu asuinkaverina. Veijo totesi tietävänsä sen, "mitä toi (ohjaaja) on kertonu":

Maija: No mitäs se (ohjaaja) on kertonu?

Veijo: Että joku perjantai-päivä mennään kattomaan.

Maija: Sä et oo vielä käynyt siellä?

Veijo: Oon minä ulkopuolella... mitä nyt (bussi)illa oon ohi pyyhältänyt.

Maija: Oot niinku nähnyt, miltä se talo näyttää?

Veijo: Kun käytiin siellä --ssa kylässä niin ulkopuolella oltiin. Sisällä en oo vielä kertaakaan käynyt. Voi olla siinä, että kun se ei oo ihan täysin valmis vielä.

Myös Tiinalla oli vierailukäynti vielä edessä "jossain vaiheessa". Marja puolestaan oli käyntinsä jo tehnyt, mutta "emmä tiedä, kun siellä on remontti parhaimmillaan. Ei siellä oikein päässy sillai. Mä näin sen (ohjaaja)n ja hänen kanssaan juttelin." Myös Joonas oli käynyt katsomassa uutta kotiaan parikin kertaa:

Joonas: Kaksyksi neliötä minun huone.

Maija: Kaksyksi neliötä. Se on aika iso huone.

Joonas: Joo.

Maija: Onks siellä oma wc ja kylpyhuone?

Joonas: Joo. Wc:n pönttö on liian korkea.

Fallpakan ryhmäkotiin muuttavat sanoivat tuntevansa tulevista asuinkavereistaan useita; "pikkulintu" oli Veijon mukaansa laulanut Keijolle, että "Veijo tulee taloon", ja Tiinalla ja Joonaksellakin oli tuttu muuttaja tiedossa. Marja sen sijaan ei tuntenut uudesta kodistaan etukäteen ketään. Myös osa uuden paikan työntekijöistä oli ainakin Veijolle tuttuja: "Täältä tulee nämä kaks -- ja sit sieltä (toisesta paikasta) tulee se, joka täältä muutti."

5.4 Muuttoon valmistautuminen

Tulevaa muuttoa olivat ryhmäkodista toiseen muuttaville haastateltaville ehdottaneet pääasiassa silloisen ryhmäkodin ohjaajat. Sitä, että ehdotus tuli ns. ulkoapäin, eivät haastateltavani pitäneet huonona. ”Kyllähän se aina vähän helpottaa, kun jotain tietää saa”, totesi Marja. Muuttoon valmistautumista oli haastateltavieni mukaan sekä henkinen asennoituminen että konkreettisten muuttotoimien suunnitteleminen. Muuttoon valmistautuminen herätti myös paljon kysymyksiä, joihin muuttajat kaipasivat vastauksia. Näitä kysymyksiä käsittelen kuitenkin vasta seuraavassa luvussa, mikä käsittelee konkreettisia muuttotoiveita.

Muuttoon valmistautuminen henkisesti asennoitumalla alkoi, kun muuttaja oli tehnyt konkreettisen muuttopäätöksensä. Muutto toki jännittikin ”omalla tavallaan” tai ”vähän”, mutta päällisin puolin muuttoon valmistautumiseen kuului tietynlainen positiivinen asennoituminen tulevaan muuttoon ja elämään uudessa kodissa: ”Oon mä valmistautunut ja olisin valmis muuttaan vaikka heti.” Uusi koti nähtiin, kuten edellisessä luvussa todettiin, ennen kaikkea turvallisena ja autettuun asumiseen kuuluva henkilökunnan ympärivuorokautinen valvonta hyvänä. Myös lähipiirin mielipiteellä oli merkitystä:

Maija: Mikäs siinä muutossa tuntuu nyt hyvältä?

Tiina: Että siellä on henkilökunta paikalla. (Hlön nimi)kin oli (päivätoimintakeskukse)ssa sitä mieltä.

Maija: Mitä mieltä?

Tiina: Että joku muu paikka olis turvallinen paikka.

Mikäli muutto Fallpakkaan ei ollut se ”ykkösvaihtoehto”, saattoi muuttaja pitää auki useitakin vaihtoehtoja esimerkiksi hakemalla asuntoa vapailta markkinoilta, kuten Veijo oli tehnyt:

Veijo: Se nainen kysy multa että...

Maija: Kuka nainen?

Veijo: Se Sato:n nainen, että kun otti sen paperin vastaan, ja mä sanoin kaks vaihtoehtoo. Sanoin Lauttasaari ja Laajasalo.

Maija: Oot sä hakenu ihan semmoseen itsenäiseen asuntoon?

Veijo: Joo.

Maija: Onks sulla niin, että muuttasit mieluummin yksin kun ryhmäkotiin?

Veijo: Se on siinä, että ryhmäkodissa joku on... ööö... (Itsenäisessä asumisessa) voi niinku syödä koska tahansa...

Maija: Meinaatko, että on niinku vapaampaa toi elämä?

Veijo: On.

Veijo sanoi kuitenkin tulevansa hyvillä mielin myös Fallpakan ryhmäkotiin, koska hän on mieluummin siellä kuin ”taivaan alla”. Veijo silti leikitteli ajatuksella ”karkaamisesta”:

Veijo: Oon sanonu Kaarinalle (ohjaaja), että ilmotan etukäteen, jos pääsen... etten lähdekään sinne. Etten salaa lähde.

Maija: Ei kannatakaan salaa.

Veijo: Kyl mää pääsisin salaaki. Arvaa mitä varten! Mää mittasin siellä: tuo pikkuikkuna! Mun tavarat mahtuis siitä ulos. (nauraa) Mää ihan huvikseni mittasin.

Maija: Hankala sun olis siitä pikkuikkunasta muuttaa. Sun huonekalut ei sopis ikkunasta.

Veijo: Kyl toi sänky sopis, kun mutterit auki vaan. Sillon kun henkilökunta on lähteny, niin... (naureskelee) Petekin (asuinkaveri) nukkuu niin aikasin, että se ei tietäs maailmanmenosta mitään, kun mää häipysin. Mut en mää kumminkaan lähde.

Maija: Niin.

Veijo: (innostuu) Kaarinakin sano kerran, että kyl hän tietää nuo Veijon metkut. Se tietää mun metkut, kun se on (vanhassa paikassa)kin ollut. (Innostuu muistelemaan menneitä)

Konkreettista muuttoon valmistautumista haastateltavieni mukaan oli muuton suunnittelu, pakkaaminen ja mahdolliset uudet hankinnat. Tiina tiesi, että isä ja veli tulevat auttamaan - "kahdella henkilöautolla viedään" - ja ohjaaja ja äiti auttavat pakkaamisessa." No, täältä päästä ainakin autetaan. Ja siellä päässä on toiset ihmiset tietysti, mitkä auttaa", totesi Marja. Konkreettiset muuttotoimet olivat kuitenkin molemmilla vielä tekemättä:

Maija: No, mitä kaikkee sä oot tehnyt muuton eteen?

Marja: Emmä oo vielä tehny mitään. Rupesin tota laatikkoo muka järjestään, mutta sit mä mietin, että mitä turhaa mä sitä järjestän, kun muutto tulee. Että sehän on ihan hassua. Kämpä tuli ihan sekaseksi ja sit (ohjaaja) tuli auttamaan mua.

Veijo sen sijaan sanoi, ettei ole vielä valmistautunut tulevaan muuttoonsa "sen pahemmin", mutta oli ainoana jo aloittanut pakkaamisen:

Veijo: Mitä mä en käytä, niin sitten laatikkoon. Mulla on vielä se viimeinen kaappi, etten oo koskenukaan siihen.

Maija: Sullahan on aikaa vielä.

Veijo: Sen takia oon sen yhden kaapin jättänyt sillä lailla, että jos sattuu, että johonkin lähtee ja tarttee parempaa paitaa ja pukua ja sillä lailla niin sillä tavalla oon jättäny sen ihan koskematta.

Veijolla tuntui olevan ajatus, että oli hyvä, että tavarat olivat kuitenkin laatikoissa muuttovalmiina. Hänellä oli käsitys, että muutto saattaa tapahtua jotenkin varoittamatta ja yhtäkkiä - "että nyt mennään".

Tutustumiskäynti uuteen kotiin sisälle oli haastatteluhetkellä Veijolla ja Tiinalla vielä edessä, kuten edellä tuli todettua. Uuden kodin sijainti oli kuitenkin selvillä, samoin paikan nimi. Ottamatta kantaa käsityksen todenperäisyyteen sai tiedonpuute aikaan monenlaisia ajatuksia muuton viivästymisestä:

Maija: Haluat sä tietää siitä uudesta asunnosta?
 Veijo: Kyllähän mä saan tietää sit ku mä asun siellä ja se valmistuu ensin.
 Maija: Että ensin valmistuu ja sitten kuulet siitä?
 Veijo: Oonhan mä nyt jo kuullu siitä. (...kuiskaa...) Tiedätsä, mistä se on kiinni?
 Maija: No?
 Veijo: Siellä ei oo huonekaluja. (Ohjaaja) on niinku puhunut huonekaluista puhelimessa, en tiedä, miksi se on huonekaluista... Se on varmaan se toimitusaika.

Tulevaa oli hankala suunnitella, kun esimerkiksi omat huonekaluhankinnat riippuivat siitä, "miten on noi tilat". Pohdintaa herätti myös tietämättömyys siitä, sopivatko kaikki omat huonekalut uuteen huoneeseen. Muuttoon liittyvä "tavaroiden häivyttäminen" tuntui ajatuksena vaikealta - "mä en haluu mistään luopua, en mistään" - ja siihen koettiin tarvittavan apua. Toisaalta edellisissä muutoissa "häivytettyjä" tavaroita saatettiin murehtia edelleen:

Marja: Siellä (vanhassa) asunnossa, mun olis todellakin pitäny ensin kattoo, että mitä mä hävitän ja mitä en. Mua harmittaa semmonen liina, niin se heitettiin vaan muutossa pois.
 Maija: Muutossa on joskus hyväkin käydä läpi tavaroita, että jos on jotain semmosta, mitä ei yhtään tarvi, niin sitte voi laittaa pois.
 Marja: Sit oli koulutovereiden osoitteita. Ne meni kans, kun mä että alkää heittääkö niitä, niin ne heitti nekin. Ei katsonukkaan ollenkaan.

Muuttajilla oli toki myös konkreettisia hankintatoiveita, mikäli uuteen huoneeseen mahtuu: "Mä haluaisin sinne pehmeen nojatuolin. Tällä on vähän vaikee tässä sängyssä istuu ja kattoo (televisiota)." Hankintoihin suhtauduttiin kuitenkin odottavan realistisesti. "Katotaan ny", totesi Tiina; hän miettii asiaa vasta muuton jälkeen.

5.5 Konkreettiset muuttotoiveet

Haastateltavani toivoivat muutoltansa rauhallisuutta, riittävää tukea ja hyviä tulevaisuuden näkymiä. Muuttotoiveissa korostui myös halutun informaation saaminen ja vanhojen hyväksi koettujen asioiden säilyminen.

Erityisesti muuton ja muuttopäivän rauhallisuus nousi esille useissa haastatteluissa. Haastateltavat totesivat, että "täällä tulee kauhea rumba, jos kaikki yhtäkaa muuttaa että, mä suositelisin, että yks kerrallaan tai noin, että pääsis muuttamaan jo aikasemmin" ja että "on hyvä, että noi muuttaa niin paljo aikaisemmin, ettei me olla kaikki yhtä aikaa". Hyvä muutto oli haastateltavieni mukaan siis "semmonen, että rauhallisesti", ilman stressiä.

Myös ohjaajilta ja kotiväeltä saatavan avun ja tuen merkitys nousi esille muuttotoiveiden yhteydessä. Kaikki vanha oli tietenkin vietävä uuteen kotiin: "No, onhan ne vietävä. Eihän niitä poiskaan voi heittää." Apua tarvittiin muun muassa pakkaamisessa ja kuljetuksen järjestämisessä. "No, mull oli ainakin viimeksi kauheesti sellasia vihreitä laatikoita. Iso pino, kun mä tulin tänne", todettiin. Myös "tavaroiden häivyttämisessä" apu oli tarpeen:

Maija: Mikä tässä tulevassa muutossa on kaikkein niinku hankalin asia tai semmonen juttu, mihin sä haluaisit niinku parannusta?

Marja: Hankalin asia on tavaroiden häivyttäminen.

Maija: Että siihen haluaisit sitte..?

Marja: Siihen tarvis paljon tukea.

Muutossa auttavat haastateltavien mukaan joka tapauksessa ohjaajat ja kotiväki: "Täältä päästä ainakin autetaan ja siellä päässä on toiset ihmiset tietysti, mitkä auttaa." Apu on myös kovasti tarpeen. Kysyessäni yksityiskohtia muuttopäivän tapahtumista, tunsin sen sijaan jo kysyväni itsestäänselvyyksiä:

Maija: No, entäs sit ihan ... milläs sä viet sun tavarat uuteen paikkaan?

Marja: No, varmaan ne tilaa auton, totta kai, muuttoauton.

Haastateltavani halusivat kokea olevansa tervetulleita uuteen kotiinsa. Tästä kertoisi esimerkiksi se, että "kaikki on vastassa, kun minä muutan", niin muut asukkaat kuin henkilökuntaakin. Muuton jälkeinen elämä haluttiin yhtä kaikki nähdä nykyistä parempana ja näitä tulevaisuuteen liittyviä toiveita ja odotuksia käsittelen lähemmin seuraavassa, tulevaisuuden toiveita käsittelevässä luvussa.

Joka tapauksessa muutto on jännittävä asia ja siinä jännittää "justiin se oleminen siellä ja jotenkin". "Taitaa tääl kyllä kaikkia jännittää", todettiin. Tiedon saamista uuden kodin elämästä ja uuden kodin näkemistä sekä Tiina, Marja että Joonas pitivät erittäin tärkeänä. Veijo sen sijaan suhtautui rennommin: "Kylhän mä saan tietää sit ku mä asun siellä." Monta kertaa muuttaneena hänellä ei ollut kiire. Tiinan mukaan uutta kotia kuitenkin "pitäis käydä katsomassa" ja siitä oli ollut ohjaajan kanssa puhettakin. Marja ja Joonashan olivat jo uuden kotinsa nähneet sisäpuoleltakin, Veijo ainoastaan ulkopuolelta. Marja tiesi pääsevänsä ns. solu-asuntoon, mutta ainakaan haastatteluaikana hän ei tiennyt "yläkertaan vai alakertaan ja sekin mua hatuttaa, kun ei tiedä".

Hyvässä muutossa haastateltavani pitivät tärkeänä myös sitä, että vanhat hyväksi koetut asiat jatkuvat entisellään. Tiinan mielestä on hyvä, että kaikki asiat eivät muutu yhtä aikaa: hyvän muuton jälkeen Tiina voi mennä "vanhempien tykö vielä maalle", niin kuin aikaisempinakin kesinä, ja jatkaa töitensä samassa paikassa. Myös Veijo piti arvossa vanhojen aktiviteettien, kuten kesäleireille osallistumisen, jatkumista.

Muutto herätti kaiken kaikkiaan paljon kysymyksiä, joihin kaivattiin vastauksia. Millaisessa ympäristössä uusi koti on ja miten liikkuminen onnistuu? Niin ikään uuden kodin tapoja pohdiskeltiin paljon: saako sinne kutsua yövieraita ja saako siellä puuhailla itsenäisesti keittiössä. Miten arki sujuu? Lukeeko ovesta ryhmäkoti vai ei? Kulkevatko "ne muut kaverit" samasta ovesta? Millaisia "ne muut kaverit" on ja millainen ylipäättään koko sisäänkäynti on. Toisinaan

tuntui, että kysyttävää oli niin paljon, että haastattelijan ja haastateltavan roolit vaihtuivat hetkeksi toisin päin. Myös oma työhistoriani kiinnosti haastateltaviani: millaisissa ryhmäkohteissa olen työskennellyt ja onko meillä yhteisiä tuttavuuksia.

5.6 Tulevaisuudentoiveet

Ryhmäkodista toiseen muuttavista kolmesta haastateltavastani kaksi sanoi uskovansa elämän jatkuvan muuton jälkeen kutakuinkin samanlaisena. Samana pysyivät heidän mukaansa ”huonekalut ainakin” ja arjen rutiinit. Tiina lisäsi myös työasioiden säilyvän ennallaan, koska ”vanhemmat oli sitä mieltä, että molempia ei yhtä aikaa ainakaan vaihdeta”. Veijokaan ei uskonut elämänsä juuri muuton jälkeen muuttuvan vaan totesi nauraen: ”Emmä usko, että se muuttuu. Se on vaan samaa.” Veijo kuitenkin muuttaisi mieluiten yksin asumaan - ”voi niinku syödä koska tahansa” - jos se olisi mahdollista. Se, että asioista hänen sanojensa mukaan päättää henkilökunta, ei silti haitannut:

Maija: Miten susta tuntuu, Veijo, että kuka se on kuka näistä muuttamisista päättää?

Veijo: Se on varmaan se henkilökunta.

Maija: Mistä sä ite päätät?

Veijo: Mä sanon, että antaa mennä vaan. Sen mää sanoin, että varokaa, ettemmää muuta Porvooseen! (nauraa)

Kolmannella ryhmäkodista toiseen muuttavalla haastateltavalla sen sijaan oli tulevaisuutensa suhteen paljon odotuksia ja toiveita. Toiveet liittyivät lähinnä viihtymiseen ja henkiseen hyvinvointiin, johon hänen mukaansa sisältyi onnellinen ja pitkä elämä - ”vaikka mulla tulee näitä taivaisiin menoja ja tämmösiä kauheita ahdistuksia” - harrastukset, seura, parisuhde ja ystävät. Marjan sanojen mukaan elämä olisi ”pitkä ja onnellinen vielä”, kun elämänrytmi olisi mahdollisimman säännöllinen. Tämä asia voisi hänen mielestään hyvinkin muuttua paremmaksi uudessa paikassa, kun ”tulee enemmän tukea”. Myös saunominen joka ilta ”olis ihana”. Marja suhtautui tulevaan muuttoonsa positiivisesti ja toivoi elämän muuttuvan paremmaksi uudessa kodissaan:

Maija: Sen verran kuule vielä kysyn -- että uskotko voivasi jatkaa entisenlaista elämää uudessa paikassa? Vai muuttuuko tää elämä sulla?

Marja: Mä toivon, että se muuttuis.

Maija: Millä tavalla sä toivot, että se muuttuis?

Marja: No, monellakin tavalla. Että mä pääsisin hengellisiin tilaisuuksiin ja laulamaan. Täällä ei oikein ole päässy mihinkään, täällä on vähän tavallaan niinku mumio vaan. Jotenkin tuntuu, ettei jaksakaan lähteä. -- Mä kävin jumpassakin, mut sekin jäi kesken.

Marja ei niinkään kokenut tarvitsevänsä ”valvontaa”, mutta hänestä on tärkeää saada ”apuja sillon, kun mä tarvin”. ”Emmää yöllä tarvii ketään”, Marja kertoi: ”Enkä mitään iltavalvontaa, että jos mulle tulee se mieli, että mä meen karaokeen, niin mä meen.” Hieman ”patis-

tusta” Marja kuitenkin myönsi tarvitsevansa. Odotukset uutta kotia ajatellen olivat joka tapauksessa korkealla.

Myös lapsuudenkodistaan muuttava Joonas uskoi elämänsä muuttuvan, vaikka harrastukset sekä koulu ja koulukaverit pysyvätkin samoina. Päivärytmiin tulee muutoksia: taksikuljetukset muuttuvat eikä iltapäiväkerhollekaan ole enää tarvetta. Koti-ikävää hän ei uskonut itse kokevansa, mutta äidille ”tulee kumminkin ikävä”; onneksi välimatka uuden ja vanhan kodin välillä on lyhyt. Joonas kertoi edelleen, että uudessa paikassa hänen ”pitää neuvoa kaikki”. Ymmärsin hänen tarkoittavan omaan hoitoonsa liittyviä asioita; hän kun huolehtii mielellään asioista ja tietää tarkalleen, missä mikäkin tavara on:

Joonas: Aina minä valittaisin. Joku jos menee rikki. Päivittäin.

Maija: Entä jos ei mene rikki?

Joonas: Niin sitte ei tarvi valittaa.

Maija: Näinhän se on. Täytyykin sanoa, niin sitte korjataan.

Äiti: Siinähan se Joonaksen aika menee, kun se huolehtii kaikkien asiat.

Maija: Entä jos huolehdit omista asioista ensin ja sit vasta muiden?

Joonas: Joo, mutta muut menee sivussa.

6 Muuttajien ajatuksia muuton jälkeen

Tein kullekin haastateltavalleni seurantahaastattelun 1-2 kuukautta muuton jälkeen. Tarkoitukseni oli kartoittaa muuton jälkeisiä tunnelmia ja uusien ihmissuhteiden kehittymistä. Kaikki neljä seurantahaastattelua jäivät kuitenkin hyvin keskustelunomaisiksi eivätkä keskustelun aiheet meinanneet pysyä suunnittelemani kysymysrungon raameissa alkuunkaan. Keskustelimme muuttoon liittyvien asioiden lisäksi muun muassa tulevista syntymäpäivistä, koulun aloittamisesta, Mäntsälän kesätansseista ja yhteisen tuttavien kuolemasta.

Koin yllätyksekseni, että haastateltavani eivät juuri enää pohtineet muuttoa; elämän ja ajatukset täyttivät jo muut heille ajankohtaisemmat asiat. Muutto oli ohi, elämä jatkui tässä ja nyt. Tekemäni seurantahaastattelun haastateltavani tuntuivat kokevan odotettuna sosiaalisena vierailuna uuteen kotiin. Haastattelujen seurustelunomaisuuteen saattoi tietysti vaikuttaa sekin, etten käyttänyt sanelulaitetta vaan kirjoitin vastauksia käsin ylös.

6.1 Mikä muutossa meni hyvin?

Muutto oli haastattelujen perusteella mennyt kunkin osalta päällisin puolin hyvin. Muutossa meni hyvin se, ”että tavarat saatiin tänne”. Henkilökunta tai läheiset huolehtivat pakkaamisesta ja purkamisesta muuton molemmissa päissä. Muuttaja saattoi järjestellä tavaroitaan kaappeihin itse, mikäli ylipäättään oli paikalla. Osa haastateltavistani sen sijaan oli muuttanut valmiiksi kalustettuun uuteen kotiinsa vasta myöhemmin. Muuttoa pidettiin joka tapauksessa ”helppona”, kun ”ei tarvinnut itse kantaa”.

”Voi olla, ettei sitä vaan huomaa” mikä meni hyvin tai huonosti, pohdittiin kysyttäessä. Muuttopäivänä tavaroita purettiin kuitenkin jonkin verran vääriin huoneisiin ja esimerkiksi Tiinan sängyn perään jouduttiin ihan soitlemaan. Sänky oli muuttopäivänä kannettu epähuomiossa väärään paikkaan. Veijokaan ei meinannut heti löytää tavaroitaan, vaikka oli ne sanojensa mukaan itse järjestellyt. Myös Marjalla oli osa tavaroista hukassa tai löytynyt jostain aivan muualta, osa tavaroista oli tosin edelleen purkamattakin.

Muutossa oli joka tapauksessa haastateltavien mielestä tärkeintä se, että sekä tavarat että muuttaja itse olivat uudessa kodissa. Muutto käsitteenä oli hyvin konkreettinen ja seuranta-haastattelujen ajankohtana jo menneisyyttä. Sen onnistumista tai epäonnistumista ei juuri enää pohdiskeltu.

6.2 Muuttuiko elämä?

Elämä oli muuttunut muuton jälkeen jonkin verran. Tiina esimerkiksi oli siirtymässä uuteen, lähempänä sijaitsevaan päivätoimintapaikkaan mielellään. Hänen mielestään elämä oli nyt turvallista ja parempaa. ”Mikään ei ole huonommin”, hän totesi ja kertoi viihtyvänsä hyvin.

”Voi olla, että on hyvinkin”, pohti puolestaan Veijo, ”mutta sitä ei vaan huomaa.” Uuden asunnon haju häiritsi häntä - ”omituisia nuo hajut” - samoin asuinkavereiden aiheuttama ”meteli”. Myös ulkoa kuuluvat rakennustyömaan äänet saatettiin kokea asumista häiritsevinä. Uudessa kodissa viihtymistä häiritsi myös kuumuus ja se, että ”tuntuu, että mulle ei (henkilökunnalla) riitä aikaa” - kuten eräs haastateltavani vastasi.

Uudessa ympäristössä liikkuminen oli monelle vaikeaa tai siihen oli perehdytty vain vähän. ”Ohjaaja on ollut toistaiseksi aina mukana”, kerrottiin. Ulkoilua ja uudessa ympäristössä liikkumista kuitenkin kaivattiin lisää, samoin harrastusmahdollisuuksia ja ”kauppoihin” pääsemistä. Veijo ainoana haastatelluista koki osaavansa liikkua myös uudessa paikassa ja pyyhälsi bussilla molempiin suuntiin sujuvasti, kuten ennenkin.

6.3 Uuden kodin ihmissuhteet

Uusia ihmissuhteita oli muodostunut uudessa kodissa yllättävän vähän. Vain yksi haastatelluista koki saaneensa uudessa kodissa ystävän, jonka kanssa kävi myös samassa päivätoimintapaikassa. Toisaalta oli kiva, että talossa asui ”vanhoja tuttuja”, mutta ”nää paikalliset kaverit täällä” olivat edelleen aika vieraita - ja erityisen vieraita oli eri kerroksen ”väki”. Heidän kanssaan ei juuri oltu tekemisissä. Uusien asuinkavereiden kanssa saattoi tulla riitaa, jolloin henkilökunnan apua pidettiin tärkeänä. ”Haluaisin sellaiseen, missä viihtyisin”, kerrottiin:

”Täällä on niin erilaista väkeä. Kun ne nuoretkin tulee, niin on meteliä, vaikka kyllähän ne mukavia on.”

Kehitysvammaisten ryhmäkotiasumiseen kuuluvat ihmissuhteet saattoivat myös pohdittua haastateltavaa: ”Mietin, miksi en syntynyt terveenä -- Olen niinku 15-vuotiaan tasolla. Kun hän (lääkäri) mainitsi, että olen heikkolahjainen, niin melkein rupesin itkemään.” Haastateltava ei ollut koskaan puhunut kehitysvammaisuudestaan kenenkään kanssa eikä uusi koti vassannut odotuksia. Hän oli odottanut, ”että kaikki olis samanlaisia, hyvätasoisia. Ei tietysti sais arvostella ketään, mutta kun ei oo tottunut asumaan tällaisissa.”

Vanhaan kotiin ei silti välttämättä kaivattu, mutta joitakin ihmissuhteita haluttiin säilyttää. Esimerkiksi syntymäpäiväjuhliin kutsuttiin väkeä myös vanhasta kodista. Vanhassa kodissa saatettiin myös vieraila tuttuja tapaamassa. Henkilökuntaa niin vanhassa kuin uudessakin kodissa ajateltiin ylipäättään lämmöllä; ”mukavaa porukkaa”, todettiin. Henkilökunnan läsnä olo ympärivuorokautisesti saattoi kuitenkin olla ”vähän hassua”: ”Kyllä minä pärjäisin ainakin. En sitten tiedä, laittaisko ne (muu asukkaat) ihan hyrskyn myrskyn, jos ei olis henkilökuntaa paikalla.”

7 Millainen on hyvä muutto SWOT-nelikenttää hyödyntäen?

SWOT-analyysissäni jäsensin haastatteluaineistostani nousevia teemoja sijoittamalla teemat joko haastatteluhetken ”vahvuudet-heikkoudet” -akselille tai tulevaisuuden ”mahdollisuudet-uhat” -akselille. Analyysiä varten luin haastattelut kuitenkin myös omina kokonaisuuksinaan. Näin halusin välttää sen, että sokaistun oman teemoitteluni edessä enkä huomaa sitä, mitä haastateltavani todella sanoivat.

Muuttoprosessin vahvuuksiin ja heikkouksiin jäsensin muuttoajatuksista, muuttoon valmistautumisesta ja konkreettisista muuttotoiveista nousevia asioita. Muuttoprosessin mahdollisuuksiin ja uhkiin jäsentyivät puolestaan asiat, jotka koskivat asumisviihtyvyyttä ja tulevaisuuden-toiveita. Näin SWOT-nelikenttä antaa mielestäni hyvän pohjan yhtenäiselle muuttovalmennusformaatile. Muuttovalmennusformaattia kehitettäessä on kuitenkin syytä ottaa huomioon se, että tekemäni aineistoanalyysi on täysin asiakaslähtöinen ja asiakkaan käsityksiä ja toiveita kartoittava. En ota kantaa esimerkiksi Helsingin kaupungin sosiaaliviraston taloudellisiin tai muihin resursseihin.

7.1 Muuttoprosessin vahvuudet

Muuttoprosessin vahvuuksissa korostuvat muuttajan myönteiset muuttoajatukset, muuttoon valmistautuminen ja konkreettiset muuttojärjestelyt. Kun muuton syy on tiedossa, tuntuu muuttaminenkin ajatuksena paremmalta. Syy muuttoon voi olla muuttajan lisääntynyt tuen tarve, kriisitilanne tai asumispalvelun loppuminen, kunhan muutto tuntuu ajatuksena vastaukselta omiin toiveisiin. Muuttaja voi toki hakea uutta asuntoa itsekin, mutta hyvänä koetaan myös se, että henkilökunta tai joku lähipiiriin kuuluva ehdottaa asiaa. Tällöin muuttajalla on mahdollisuus joko myöntyä tai kieltäytyä tarjotusta asuinpaikasta. Hyvän muuton vahvuutena on siis ehdottomasti se, että muuttaja muuttaa mielellään – tai vähintäänkin suostuu muuttamaan ja pitää muuttoa sillä hetkellä parhaimpana vaihtoehtona. Myös uuteen kotiin liittyvä informaatio lisää myönteisiä muuttoajatuksia. Vierailuja uuteen kotiin pidetään tärkeinä ja tärkeää on myös se, että tuntee edes jonkun uusista asuinkavereistaan tai henkilökunnasta.

Hyvässä muutossa muuttaja valmistautuu muuttonsa hyvissä ajoin. Muuttaja on asennoitunut henkisesti muuttamaan; hän suhtautuu myönteisesti ja luottavaisesti tulevaan. Hän saattaa ottaa osaa muuttovalmennukseen tai kuuntelee kirjastosta lainaamaansa muuttovalmennuslevyä. Muuttoon liittyvä jännitys vähenee valmistautumisen myötä. Pakkaaminen aloitetaan tai vähintäänkin sitä suunnitellaan; muuttoapu on tiedossa ja tavaroita saatetaan jopa viedä uuteen asuntoon odottelemaan. Uuden kodin sisustusta mietitään ja mahdollisia hankintoja suunnitellaan. Mikäli uusi koti ei ole toiveena ensisijainen, ovat muut asumisvaihtoehdot otettu huomioon.

Ihanteellinen muutto tapahtuu rauhallisesti ja stressittömästi niin, että kukin muuttaja saa tarvitsemansa tuen niin pakkaamis-, muutto- kuin asettumisvaiheessakin. Tärkeää uudessa kodissa on myös vastaanotto, jolloin muuttaja tuntee olonsa tervetulleeksi. On hyvä, jos muut elämän asiat pysyvät ennallaan: työ, läheiset ihmissuhteet, harrastukset ja tutut arjen tekemiset. Hyvässä muutossa muuttajan mielessä ei ole liian monia vastauksia vaille jääneitä kysymyksiä; rento asenne auttaa asiaa.

7.2 Muuttoprosessin heikkoudet

Muuttoprosessi muuttuu haasteelliseksi, jos muuttajan muuttoajatukset ovat kielteisiä eikä muuttoa juuri valmistella tai järjestellä. Muuttajan muuttoajatukset saattavat olla kielteisiä, mikäli muutto tapahtuu pakon edessä. Lisääntynyt tuen tarve, kriisitilanne tai asumispalvelun loppuminen eivät välttämättä aiheuta muuttajan mielessä tunnetta pakkomuutosta, mutta se on mahdollista. Merkittävämpi pakko-tunteen herättäjä tuntuu olevan se, kuka asiasta päättää ja miten siitä kerrotaan. Mikäli ”se on varmaan se henkilökunta” tai ”sosiaalityöntekijä --

kerto, että nyt on näin”, on vaarana, että muuttaja kokee, ettei voi vaikuttaa asiaan lainkaan. Toisaalta kuitenkin: mikä tahansa tieto on parempi kuin ei tietoa ollenkaan. Kielteisesti tai kriittisesti muuttoon suhtautuvan tunteet joka tapauksessa vaihtelevat; välillä muutto tuntuu hyvältä ajatukselta, välillä ei. Uudesta kodista löytyy myös paljon negatiivista sanottavaa jo ennen muuttoa: kaupat ovat kaukana, ”ostarin” nuoriso on hävytöntä, omassa huoneessa on paljon korjattavaa ja liikenteen melu häiritsee. Uudesta kodista muuttaja ei niin ikään koe tietävänsä tarpeeksi, vierailu on vielä edessä eikä asuinkavereiden eikä työntekijöiden joukossa ole tuttuja ihmisiä.

Muuttoon valmistautumattomuus tekee niin ikään muutosta haasteellisen. Muuttoon ei asennoiduta – ei ainakaan positiivisesti – ja muutossa jännittää moni asia, esimerkiksi ”justiin se oleminen siellä ja jotenkin”. Muuttoon ei myöskään valmistauduta pakkaamalla tai suunnitteleamalla hankintoja. ”Rupesin tota laatikkoo muka järjestään”, kertoi Marja: ”mutta sit mä mietin, että mitä turhaa mä sitä järjestän, kun muutto tulee. Että sehän on ihan hassua. Kämpä tuli ihan sekaseks.” Hankintoja ei mietitä, koska ”se riippuu ensin, että miten on noi tilat” – omia päätöksiä ei tehdä. Haasteellisen muuton muuttaja on passiivinen.

Haasteellinen muutto on myös rauhaton ja siitä tulee ”kauhea rumba”: kaikki muuttavat yhtä aikaa eikä ketään olla vastassa. Haasteellisessa muutossa itse muuttaja on myös jäänyt monia vastauksia vaille. Muuttajaa saattaa askarruttaa hyvinkin konkreettiset asiat: millainen uusi paikka on ja millaisia ihmisiä siellä asuu, missä tarkalleen oma huone sijaitsee ja miten arki uudessa kodissa sujuu. Onko oma huone isompi vai pienempi kuin nykyinen, mahtuvatko kaikki huonekalut sinne vai onko mahdollista jopa ostaa jotain uuttakin? Onko huone ylä- vai alakerrassa? Saako keittiössä valmistaa itse ruokaa? Lukeeko ovesa ryhmäkoti vai ei ja miltä ”ne muut kaverit” näyttävät -kun ”mulla on aina niinku se leimautumisen pelko”.

7.3 Muuttoprosessin antamat mahdollisuudet

Muuttoprosessin antamat mahdollisuudet liittyvät aineistoni perusteella asumisviihtyvyyden kasvuun ja siihen, että tulevaisuus vaikuttaa muuttajan mielestä uudessa kodissa entistä valoisammalta. Kun uusi asunto on mieluisa ja oma huone viihtyisä, uudessa kodissa viihdytään. Ympäristön tuntemus helpottaa uuteen paikkaan asettumista; taito ja vapaus liikkua on merkittävä asumisviihtyvyyden tae. Ryhmäkotiasumisessa luonnollisesti myös ohjaajilla ja hoitajilla on tärkeä roolinsa: henkilökunta tukee asukasta säännöllisen elämänrytmin saavuttamisessa ja ylipäättään elämänhallintaan liittyvissä asioissa. Kovin tärkeää on ”se tuki, että mä saan apuja sillon, kun mä tarvin”, kuten eräässä haastattelussa todettiin.

Asumisviihtyvyyttä lisäävät sosiaaliset suhteet ja mieluisa seura asumisyksikössä – erityisesti, jos asukas on aiemmassa asunnossaan kokenut yksinäisyyttä. Se, että asukas voi kutsua myös

omia vieraitaan kyläilemään, on viihtyvyyden kannalta merkittävää. Asumisviihtyvyyden kasvuun vaikuttavat myös ryhmäkodissa tarjottu hyvä ruoka ja mahdollinen yhteinen toiminta. Oman rauhan riittävyyttä ei pidä myöskään aliarvioida, oma rauha on tärkeä elementti asumisviihtyvyydessä. Omassa huoneessa on oltava mahdollisuus niin yhdessäoloon kuin ystävyys- ja mahdollisen parisuhteenkin ylläpitoon.

Joka tapauksessa hyvä muutto antaa mahdollisuuden paremmalta vaikuttavalle tulevaisuudelle. Myönteistä asennetta ylläpitää se, että muuttaja toivoo jonkinlaista muutosta, viihtymistä ja henkistä hyvinvointia. Muuttajan henkiseen hyvinvointiin vaikuttavat monet asiat: yksi kaipaava seuraa ja toimintaa, toinen säännöllistä elämänrytmiä, lisääntyvää tukea ja patistusta ja kolmas kenties päivärutiinien joustavuutta. Kunkin omat henkilökohtaiset toiveet ja niiden toteutuminen vaikuttavat osaltaan hyvän tulevaisuuden rakentumiseen.

Toisaalta, on realistista myös ajatella, että elämä pysyy ennallaan ilman suuria muutoksia. Elämä jatkuu uudessa paikassa niin kuin ennenkin.

7.4 Muuttoprosessin mukanaan tuomat uhat

Muuttoprosessin mukanaan tuomat uhat tekevät muutosta haasteellisen ja ovat käytännössä hyvän muuton antamien mahdollisuuksien kääntöpuolia. Entä jos muuttajan asumisviihtyvyys ei kasvakaan uudessa kodissa? Entä jos tulevaisuus vaikuttaakin uudessa kodissa entistä valottomammalta?

Asumisviihtyvyyteen vaikuttavat aineistoni perusteella ympäristön viihtyvyys, liikkuminen, seura, ryhmäkodin tarjoama ruoka ja toiminta sekä oma rauha. Asumisviihtyvyys laskee, kun liikenteen melu häiritsee, kaupat ovat kaukana, ”ostarin” nuoriso hävytöntä ja omasta huoneesta avautuva näköala ruma. Asumisviihtyvyys laskee edelleen, jos tässä epämieluisassa ympäristössä ei osaa edes liikkua! Ryhmäkodin säännöllinen päivärytmi saattaa aiheuttaa tunteen vapauden puuttumisesta, kun ei esimerkiksi vaikkapa ”voi niinku syödä koska tahansa”. Ryhmäkodissa oman rauhan mahdollisuus saattaa olla toisaalta riittämätön, toisaalta seuraa saisi olla enemmänkin. Henkilökunnalla ei välttämättä ole aina riittävästi aikaa kutakin asukasta kohtaan. Myös asuinkaverit saattavat vaikuttaa liian erilaisilta tai epämieluisilta tai asumisviihtyvyyttä varjostaa suoranainen leimautumisen pelko: ”Jos mä niinku pyydän vieraitakin, niin ne ajattelee, että se asuu ryhmäkodissa.”

Kuten edellisessä alaluvussa totesin, kunkin muuttajan omat henkilökohtaiset toiveet ja niiden toteutuminen vaikuttavat hyvän tulevaisuuden rakentumiseen. Entä jos parempaan tulevaisuuteen liittyvät toiveet eivät toteudukaan? Jumppaharrastus saattaa jäädä kesken myös uudessa kodissa, jolloin sieltäkään ei tule ”päästyä mihinkään”, ei karaokeen eikä hengellisiin

tilaisuuksiin. Mahdolliset ahdistukset ja sairaudet saattavat olla arkipäivää myös uudessa kodissa. Elämän jatkuminen ennallaan voi tuntua vaikealta, vaikkei suuria muutoksia olisi odotettu. Joka tapauksessa uudessa kodissa on opeteltava elämään, tutustuttava asuinkaverihin ja henkilökuntaan ja mahdollisesti jopa neuvottava, kuinka toivoo itseänsä hoidettavan.

7.5 Yhteenvetoa ja kehittämissuhteita

Asumisviihtyvyyteen vaikuttivat monet asiat: asuinympäristön tuntemus ja sen viihtyvyys, oma rauha, seura, asuinkaverit, henkilökunta ja ryhmäkodin tarjoamat palvelut. Muuttoon valmistauduttiin monin tavoin sekä konkreettisin muuttojärjestelyin että henkisesti asennoituen. Kehitysvammaisten muuttajien käsityksen mukaan hyvässä muutossa korostuivat muuton rauhallisuus, ohjaajilta ja läheisiltä saatu tuki sekä hyvät tulevaisuudennäkymät muuton jälkeen. Muutto herätti paljon kysymyksiä, joihin kaivattiin vastauksia. Tärkeänä nähtiin myös tutustumiskäynti uuteen kotiin ja vanhojen hyväksi koettujen asioiden jatkuminen. Pienetkin tiedonmuruset olivat muuttajille tärkeitä ja yksi haastateltavistani totesi: ”Kyllähän se aina vähän helpottaa, kun jotain tietää saa.”

Opinnäytetyöhöni liittyvissä muutoissa epävarmuustekijöitä oli paljon: aikataulut venyivät, rakentaminen viivästyi ja suunnitelmat muuttuivat. Kuinka siis toimia tilanteessa, jossa annettava tieto muuttuu, mutta muuttoon pitäisi silti jollakin tavalla valmistautua? Muuttoa odottavan aika on pitkä.

Asumis- ja muuttovalmennusta tarvitaan, kuten Rinne (2009, 26-27) toteaa, jotta muuttaminen sujuisi hyvin. Muuttajalle ei myöskään saisi tulla tunnetta, että häntä ollaan ajamassa entisestä asuinpaikasta pois. Tässä tilanteessa näen erityisesti lähityöntekijän ja perheen roolin on merkittävänä ja mielestäni olisikin hyvä, että muuttoprosessi sujuisi kautta linjan yhteisen formaatin avulla.

Se, miten muuttopäätös tehdään ja kuinka muutosta kerrotaan, on erittäin tärkeä onnistunut muuttoprosessi ajatellen. Muuttajan oman päätöksen merkittävyyttä ei mielestäni voi kyllin korostaa: kun muuttaja kokee tehneensä muuttopäätöksen itse, tuntuu muutto asianomaisesta paremmalta ratkaisulta. Haastateltavani eivät kuitenkaan tuntuneet tietävän, kuinka muuttoprosessi sosiaaliviraston organisaatiossa etenee. Myös siitä, kuka muuttoasioihin voi ylipäänsä vaikuttaa, oli monenlaisia käsityksiä; jopa työ- ja päivätoimintakeskuksen henkilökunnalla ja muilla tuttavilla siellä täällä uskottiin olevan sormensa pelissä. Muuttoprosessin rakennetta ei maallikon ole välttämättä helppo hahmottaa muutenkaan, mutta muuttajan saaman informaation määrää lisäisin joka tapauksessa ehdottomasti.

Mielestäni uuden kodin rakennusvaiheen muutoksista tulisi myös raportoida säännöllisesti, jopa kyllästymiseen asti. Muuttoajankohdan siirtymisen syyt olivat jääneet haastateltavilleni osittain epäselviksi. Oli epäilemättä totta, että uusi ryhmäkoti ”ei oo ihan täysin valmis vielä” ja ”siellä ei oo huonekaluja”, mutta jotenkin kokonaisuus tuntui aiheuttavan haastateltavien mielissä epävarmuutta. Koska muuttopäivää ajatellen jännitystä tuntui aiheuttavan päivän rauhattomuus, en näkisi huonona vaihtoehtona sitä, että jo muuttovalmennuksessa käytäisiin kunkin muuttajan kanssa muuttopäivän tapahtumia läpi. Kunkin muuttajan kanssa voitaisiin jopa suunnitella jonkinlainen struktuuri, ”oma homma”, jonka hän voisi mahdollisimman itse- näisesti tehdä muuttuvista epävarmuustekijöistä huolimatta.

Tekemieni haastattelujen pohjalta voin myös todeta - mikä ei tullut yllätyksenä - että muuton lähestyessä muuttajat kaipasivat mahdollisimman konkreettista tietoa uudesta kodistaan. Se, että asukas oli muuttamassa entistä asumistaan tuetumpaan asumismuotoon kehitysvammaisten asumisyksikössä, ei välttämättä ollut jokaiselle helppo ratkaisu. Muuttosuuntaa tuen määrään nähden ei kukaan haastateltavistani omalla kohdallaan suoranaisesti kritisoinut, mutta kysymyksiä omaan identiteettiin liittyen se tuntui herättävän: kuka minä olen ja miksi muutan, minne muutan.

Tekemieni haastattelujen pohjalta totean edelleen, että haastateltavani tuntuivat odottavan muutoiltaan kovin erilaisia asioita. Kodin ulkopuolella aktiivinen ja liikkuvainen asukas halusi uudessa kodissaan kotirauhaa ja hiljaisuutta. Kodin ulkopuolella passiivinen ja nykyiseen asumiseensa tyytymätön asukas sen sijaan haaveili seurasta ja uuden kodin ”sivutuotteena” saatavasta aktiivisesta elämästä. Kuinka uusi asukas voi saavuttaa nämä molemmat samojen seinien sisällä? Ryhmäkodin ”oma rauha” on joka tapauksessa kyseenalainen käsite: onko sitä ja jos, niin missä? Ryhmäkoti ei myöskään ole mikään huvipuisto, jossa aktiviteetit tuodaan asukkaan eteen tarjottimella: ryhmäkodin henkilökunta pyrkii nimenomaan tukemaan asukkaistaan omien edellytysten mukaista mahdollisimman omatoimista asumista - tarjoten kuitenkin sen tuen, mitä kukin asukas tarvitsee.

Haastateltavistani erityisesti he, joilla oli monenlaista asumiskokemusta, kokivat tarvitsevan- sa tukea asumiseensa: henkilökunnan läsnäolo oli hyvä ja turvallisuutta tuova asia. Muutto- valmennuksessa olisikin hyvä käsitellä ryhmäkotiasumisen ”perusperiaatteita” niin, että sekä asukkaiden että työntekijöiden oikeudet ja velvollisuudet nousisivat esille. Jos uusi asukas odottaa uudelta kodiltaan epärealistisesti ”liikaa”, on pettymyksen mahdollisuus suuri. Asumisen avaimet ovat kuitenkin myös asukkaan itsensä käsissä: henkilökunta ei pysty takaamaan onnellista elämää kenellekään.

Valmennukseen osallistuvat voisivat myös sopia jo etukäteen yhteisiä asumisen sääntöjä asumisviihtyvyyden takaamiseksi. Uudet asukkaat muuttavat uuteen kotiinsa erilaisista lähtökoh-

distä erilaisine toiveineen ja mielestäni asiasta on syytä keskustella yhdessä. Myös työntekijät tarvitsevat aikaa uuden aloittamiselle. Yksinäiseen työhön tottunut pienen ohjatun asumisyksikön työntekijä saattaa hyvinkin pohtia uutta rooliaan työryhmän jäsenenä autetussa asumisyksikössä, jossa henkilökuntaa on paikalla useampi jokaisessa työvuorossa.

8 Eettistä pohdintaa

Opinnäytetyötä tehdessäni pohdin tutkielmani etiikkaa ja luotettavuutta sen jokaisessa vaiheessa. Yksi pohdintaa herättänyt asia liittyi Fallpakan ryhmäkodin nimen avoimeen käyttöön opinnäytetyössäni. Sain kuitenkin luvan nimen käyttöön sekä Helsingin kaupungin sosiaaliviraston tutkimusluvassa että opinnäytetyöni ohjaajalta työelämän puolelta. Haastateltavani eivät esiinny omilla nimillään eivätkä heistä kaikki edes muuttaneet Fallpakkaan. Näin ollen haastateltavien henkilöllisyys on tiedossa ainoastaan heidän parissaan läheisesti työskentelevillä henkilöillä, joilla on joka tapauksessa vaitiolovelvollisuus, sekä perheenjäsenillä ja henkilöillä, joille he itse ovat kertoneet asiasta. Tässä mielessä Fallpakka nimen käyttö opinnäytetyössäni on perusteltua, tutkimuksesta ei aiheudu haastateltaville ongelmia ja heidän henkilöllisyytensä pysyy salassa.

Toinen tekemistäni ratkaisuista liittyi haastatteluaineiston alkuperäisten ilmausten käyttämiseen tekstin tukena. Vaikka Tuomi ja Sarajärvi (2009, 22) ovat sitä mieltä, että tutkimuksen raportoinnin kannalta kannatta pohtia kahteen kertaan, liittyykö tutkimusraporttiinsa haastattelujen alkuperäisiä ilmauksia lainkaan, halusin itse kuitenkin ehdottomasti niitä tekstin tukena käyttää. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 22) näkevät alkuperäisilmaukset tekstin elävöittäjänä ja analyysin lähtökohtana – mitä ne toki ovat – mutta mielestäni ne eivät ole ainoastaan sitä. Itse näen alkuperäisilmaukset kovin tärkeinä oman tutkimusongelmani kannalta; pyrkimyksenihän oli nimenomaan asiakaslähtöisesti kartoittaa haastattemieni ihmisten omia käsityksiä hyvästä muutosta. Siinä mielessä suorat lainaukset haastattelujen litteroinneista ovat mielestäni olennainen osa analyysiä.

Kolmas mieltäni askarruttanut kysymys liittyi haastateltavieni valintakriteereihin. Laadullisessa tutkimuksessahan ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan siinä pyritään kuvaamaan jotain tapahtumaa tai ilmiötä ja antamaan sille teoreettisesti mielekäs tulkinta. Laadullisessa tutkimuksessa on siis tärkeää se, että henkilöt, joilta tietoa kerätään, tietävät sitä riittävästi tai heillä on siitä kokemusta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85.) Oma tutkielmaani ajatellen valinnan kriteerinä oli tiedon ja kokemuksen lisäksi myös itsensä ilmaisemisen taito, puhekyky ja elämäntilanne. Elämäntilanteella tarkoitan sitä, että haastateltavieni elämässä ei haastatteluhetkellä ollut muita mullistavia asioita, kuten vaikkapa vakavia sairastumisia joko itsellä tai lähipiirissä. Haastateltavani olivat luonnollisesti myös erittäin vapaaehtoisia, jopa innokkaita, kertomaan oman mielipiteensä tässä heille itselleenkin tärkeässä asiassa. Tässä mieles-

sä haastateltavieni valinta oli harkittu ja mielestäni se täyttää tarkoitukseen sopivuuden kriteerin. Tutkimukseni perusjoukoksi valikoitui neljä henkilöä, joilta myös opinnäytetyöni työelämän ohjaajan käsityksen mukaan saimme tämän muuton yhteydessä parhaiten tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Eskolan ja Suorannan (2001, 212) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa usein keskitytäänkin suhteellisen pieneen aineistoon, jota pyritään tulkitsemaan mahdollisimman perusteellisesti. Aineiston tieteellisyyden kriteeri ei siis ole sen määrä vaan laatu.

Kaiken kaikkiaan olen sitä mieltä, että opinnäytetyöni täyttää ns. luotettavuuden kriteerit. Perimmältään luotettavuuden arvioinnissa on Eskolan ja Suorannan (2001, 212) mukaan kysymys tutkimuksen sisältämien väitteiden perusteltavuudesta ja luotettavuudesta. Olen pyrkinyt perustelemaan tekemiäni valintoja koko tutkimusprosessin ajan ja tutkimukseni on hyvin läpinäkyvä. Uskottavuus luotettavuuden kriteerinä puolestaan tarkoittaa sitä, että tutkijan on tarkastettava vastaako hänen käsityksensä tutkittavien käsityksiä (Eskola & Suoranta 2001, 211). Tähän ainakin olen analyysissäni pyrkinyt analysoimalla nimenomaan haastateltavieni alkuperäisilmauksia. Lopullisen valinnan analyysistä nousevalle teemoittelulle tein luonnollisesti itse. Olen kuitenkin pyrkinyt olemaan mahdollisimman objektiivinen ja haastateltavani omaa ääntä kuuleva opinnäytetyön tekijä.

9 Lopuksi

Muutto itsessään herättää monenlaisia tunteita kehitysvammaisen muuttajan mielessä. Ei ole sama, kuinka muutto ja muuttoon valmistautuminen sujuu. (Puranen & Leinonen 2008, 119.) Onnistuneen muuton jälkeen kehitysvammaisen ihminen voi elää uudessa kodissaan omankäistään elämää ja tehdä omia valintojaan. (Emt., 121.) Tällaiseen lopputulokseen muuttovalmennuksessa on syytä pyrkiä.

Tekemieni teemahaastattelujen anti oli mielestäni mielenkiintoinen ja se antaa mahdollisuudet myös jatkotutkimuksille. Itse olin kiinnostunut muuttajien konkreettisista hyvään muuttoon liittyvistä toiveista, mutta mielenkiintoista olisi myös vertailla esimerkiksi eri-ikäisten muuttajien suhtautumista tuleviin muuttoihinsa. Kuinka elämäkokemus vaikuttaa toiveisiin? Kuinka jännittävä tilanne muutto uuteen kotiin on ja mitkä asiat jännitystä vähentävät

Uskon, että tekemieni teemahaastattelujen pohjalta oli mahdollista vetää joitakin johtopäätöksiä kehitysvammaisten muuttajien käsityksistä, toiveista ja odotuksista, jotka liittyvät hyvään muuttoon. Uskon myös, että toiveiden ja tarpeiden kartoittamisen kautta on mahdollista vaikuttaa muuttovalmennuksen formaatin kehittämiseen. Osa saamistani tutkimustuloksista – kuten vaikkapa se, että kun uusi asunto on mieluisa ja oma huone viihtyisä, uudessa kodissa viihdytään – saattaa vaikuttaa jopa itsestäänselvyydeltä. Toisaalta, miksi niin ei olisi? Ehkä on hyvä herätä huomaamaan, että kaikenlaiset ihmiset odottavat muutoltaan ja uudelta

kodiltaan yllättävän samanlaisia asioita. Muutto on joka tapauksessa lähivuosina ajankohtainen hyvin monelle helsinkiläiselle kehitysvammaiselle ihmiselle, jotka muuttavat uuteen kotiin joko jostain toisesta ryhmäkodista tai lapsuudenkodistaan. Muuttovalmennukseen ja muuttoprosessin onnistumiseen on syytä panostaa.

Lähteet

Eskola, Jari & Suoranta, Juha. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5. painos. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Halttunen-Sommardahl, R. 2008. Osallistavia menetelmiä ja rakenteita sosiaaliviraston työssä. Opas sosiaaliviraston työntekijöille. Helsingin kaupunki: Sosiaalivirasto.

Helsingin Sanomat. 2008a. Kehitysvammainen saa odottaa omaa asuntoa vuosikausia. Julkaisu 18.7.2008 lehdessä osastolla Kaupunki. Saatavilla [www-muodossa: http://www.hs.fi/kaupunki/artikkeli/Kehitysvammainen+saa+odottaa++omaa+asuntoa+vuosikausia/HS20080718SI1KA01It3](http://www.hs.fi/kaupunki/artikkeli/Kehitysvammainen+saa+odottaa++omaa+asuntoa+vuosikausia/HS20080718SI1KA01It3). Luettu 26.10.2009.

Helsingin Sanomat. 2008b. Helsinkiin valmistuu 26 uutta ryhmäkotia vuoteen 2017 mennessä. Julkaistu 18.7.2008 osastolla Kaupunki. Saatavilla [www-muodossa: http://www.hs.fi/kaupunki/artikkeli/Helsinkiin+valmistuu+26+uutta+ryhm%C3%A4kotia+vuoteen+2017+menness%C3%A4/HS20080718SI1KA01Isv](http://www.hs.fi/kaupunki/artikkeli/Helsinkiin+valmistuu+26+uutta+ryhm%C3%A4kotia+vuoteen+2017+menness%C3%A4/HS20080718SI1KA01Isv). Luettu 26.10.2009.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirvonen, J. (toim.) 1992. Pehmeä muutto. Vaikeavammainen kehitysvammainen muuttaa menninkäisen palvelukotiin. Raportti asumisvalmennuksen järjestämisestä ja käytännön kokemuksista Menninkäisen palvelukodissa. Tampere: Kehitysvammaisten Tukiliitto ry.

Hulkkonen, R., Kari, P. & Toivanen, K. 1996. Pehmeä muutto -asumisvalmennus Varsinais-Suomessa - meitä kaikkia tarvitaan. Tampere: Kehitysvammaisten Palvelusäätiö.

Karnell, S. 2004. 18 unelmaa - selvitys nuorten kehitysvammaisten asumisen tuen tarpeista. Helsinki: Asumispalvelusäätiö ASPA.

Karppinen, J-A. 2009a. Vastaava hoitaja ja Fallpakan ryhmäkodin perustaja, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Henkilökohtainen tiedonanto 30.10.2009.

Karppinen, J-A. 2009b. Sähköposti 24.11.2009, jonka liitetiedostona seuraava aineisto Sosiaaliviraston intranetista, SOSnetista: Kehitysvammahuollon sosiaalityön perehdytysopas 23.10.2009, Kehitysvammahuollon sas-prosessikaavio / 15.9.2008 ja ASU-kehittämishanke / 03.06.2008.

Karppinen, J-A. 2010a. Vastaava hoitaja ja Fallpakan ryhmäkodin perustaja, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Henkilökohtainen tiedonanto sähköpostitse 11.2.2010.

Karppinen, J-A. 2010b. Vastaava hoitaja ja Fallpakan ryhmäkodin perustaja, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Henkilökohtainen tiedonanto sähköpostitse 21.4.2010.

Kaski, M., Manninen, A., Mölsä, P. & Pihko, H. 1997. Kehitysvammaisuus. Porvoo: WSOY.

Kaski, M. (toim.), Manninen A. & Pihko, H. 2009. Kehitysvammaisuus. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Kaukola, J. 1994. Saattaen vaihdettava. Kehitysvammaisen perheenjäsenen muutto lapsuudenkodista. Iki-instituutin julkaisuja 7 / 1994.

Kehitysvammaisuus. Määrittely, luokitus ja tukijärjestelmät. 1995. Kääntäjä Kirsi Sillman, lääketieteellinen käännöstoimisto. Alkuperäisteos Mental retardation. Definition, Classification and Systems of Supports. 9th edition. By the American Association on Mental Retardation, 1992. Kehitysvammaliitto ry.

Kopakkala, A. 2005. Porukka, jengi, tiimi. Ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen. Helsinki: Edita.

Kuparinen, R. 1995. Kehitysvammaiset muutosten riepotehtävina. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus ja kehittämiskeskus. 16/1995. Helsinki: Stakes.

Lokasaari, T. & Vanhala, K. 1995. kehitysvammaisen sopeutuminen uuteen asuinympäristöön. Terveystieteen tutkimusohjelma, päättötyö. Kokkolan ammattikorkeakoulu.

Niemelä, M. & Brandt, K. (toim.) 2008. Kehitysvammaisten yksilöllinen asuminen. Pitkäaikaisesta laitosasumisesta kohti yksilöllisempiä asumisratkaisuja. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:73. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Malassu, P-L. 2010. Kehittämiskonsultti, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Henkilökohtainen tiedonanto sähköpostitse 11.5.2010.

Puranen, T. & Leinonen, E. 2008. Muuttovalmennuksen tavoitteena on kehitysvammaisen ihmisen hyvä elämä. Teoksessa M. Niemelä & K. Brandt (toim.) 2008. Kehitysvammaisten yksilöllinen asuminen. Pitkäaikaisesta laitosasumisesta kohti yksilöllisempiä asumisratkaisuja. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:73. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. 119-124.

Rinne, M. 2009. Kohti yksilöllisesti tuettua asumista. 30 kehitysvammaisen helsinkiläisen asumisen palvelutarpeiden kartoitus. ASPA-kartoituksia 4 / 2009. Helsinki: Asumispalvelusäätiö.

Räisänen, A. 1999. Kehitysvammaisen asuinpaikan muuton tukeminen kehitysvammaistyöntekijän työnä. Terveystieteen tutkimusohjelma ja -taloudenlaitos. Pro gradu- tutkielma. Kuopio: Kuopion yliopisto, Terveystieteen tutkimusohjelma.

Saloviita, T. 1992. Takaisin yhteiskuntaan. Tutkimus kehitysvammaisten laitoshuollon purkamisesta. Tampere: Kehitysvammaisten Tukiliitto ry.

Tietoja palveluista Helsingin kehitysvammahuollon asiakkaille. Helsingin kaupunki. Sosiaalivirasto. Vammaisten sosiaalityö. Kehitysvammahuollon sosiaalityöntekijät. Toukokuussa 2007.

Vammaispalvelut helsinkiläiselle. Helsingin kaupunki, Sosiaalivirasto.

Toivanen, K. (toim.) 1997. Pehmeä muutto -asumisvalmennus Lapin läänissä - on kiva saada oma koti. Tampere: Kehitysvammaisten Palvelusäätiö.

Toivanen, K. 2002. "Passaa asua". Kehitysvammaisen ihmisen muuton tukeminen ja sopeutuminen uuteen kotiin. Opinnäytetyö, Pirkanmaan ammattikorkeakoulu. Tampere: Kehitysvammaisten palvelusäätiö.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vernerin. 2008. Ryhmäasuminen. Sivu päivitetty 9.1.2008. Saatavilla <http://verneri.net/yleis/tietopankki/asuminen/asumispalvelut/ryhma.html>. Luettu 7.11.2009.

Ylikoski, Päivi. 1994. Selviytymistarinoita. Sata vuotta kehitysvammahuollon arkea. Porvoo: WSOY.

Liitteet

Liite 1. Teemahaastattelun kysymysrunko

Tämän hetkinen asumistilanne? Miten asuu tällä hetkellä?

- Ryhmäkodissa vai lapsuudenkodissa?
- Osaako liikkua ympäristössä, onko kavereita?
- Asumisen hyviä ja huonoja puolia?
- Onko muuttanut aikaisemmin ja jos, niin miten muutto sujui?

Miten tästä tulevasta Fallbackaan muutosta kerrottiin?

- Miksi muuttaa?
- Miltä ajatus muuttamisesta tuntui silloin?
- Mitä kotiväki ajattelee?

Miten ajattelee, että muutto konkreettisesti tapahtuu?

- Miten on itse valmistautunut muuttoon / valmistellut muuttoa?
- Hankinnat?
- Missä asioissa kokee tarvitsevänsä tukea ja kuka auttaa

Miltä ajatus muutosta tuntuu tällä hetkellä?

- Mikä muuttamisessa on hyvää?
- Mikä muuttamisessa jännittää?
- Mitä tietää uudesta kodistaan?
- Mitä tietää uudesta ympäristöstä?
- Mitä tietää uusista asuinkavereista? Onko tuttuja muista yhteyksistä?
- Mitä tietää työntekijöistä? Onko tuttuja?

Millaisia muuttoon liittyviä toiveita ja odotuksia on juuri ennen muuttoa?

- Mitä pitäisi tietää / tapahtua ennen muuttoa?
- Entä läksiäiset?
- Onko ollut tutustumiskäyntejä ja jos niin minkälaisia?
- Millainen on hyvä muutto?

Tulevaisuudenkuvittelua?

- Millaista elämä on muuton jälkeen?
- Uskooko voivansa jatkaa entisenlaista elämää uudessa paikassa?

Liite 2: Seurantahaastattelun kysymysrunko

Toisen kierroksen seurantakysymykset tarkentuivat ensimmäisen kierroksen vastausten pohjalta. Tarkoitukseni oli myös palata toisen kierroksen haastatteluissa kunkin haastateltavan mieltä askarruttaneisiin asioihin. Toisen kierroksen seurantakysymykset käsittelivät muun muassa seuraavia asioita:

Mikä muutossa meni hyvin?

- Ennen muuttopäivää, muuttopäivänä ja muuttopäivän jälkeen?

Mikä olisi voinut mennä vielä paremmin?

- Olisiko jotain voinut tehdä toisin?

Kuinka elämäsi on muuttunut muuton jälkeen?

- Uusi ympäristö ja liikkuminen
- Uudet ihmissuhteet ja yhteisasuminen
- Vierailut entiseen kotiin?

Liite 3. Yhteydenottokirje

Hei!

Olen syksyllä 2010 valmistuva sosionomi(AMK)-opiskelija Laurea-ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötä kehitysvammaisten aikuisten hyvään muuttoon liittyvistä ajatuksista, toiveista ja tarpeista. Opinnäytetyötäni varten haluaisin haastatella sinua: oletthan omien ajatustesi, toiveittesi ja tarpeittesi asiantuntija oman muuttosi suhteen!

Haastatteluissa on kysymysrunko, mutta käymme haastattelua keskustellen läpi. Kysymyksiä on esimerkiksi tämänhetkisestä asumisestasi, muuttohistoriastasi, tulevaan muuttoon liittyvistä ajatuksista ja toiveista ja tulevaisuuden suunnitelmista. Nauhoitan haastattelut opinnäytetyön käsittelyä varten. Toisen kerran haastattelen noin kuukausi muuton jälkeen, jolloin voit kertoa muutostasi kokemuksen syvällä rintaäänellä.

Käsittelen tiedot nimettömästi ja luottamuksellisesti. Ensimmäinen haastattelu tapahtuu ennen muuttoa helmi-maaliskuussa toinen muuton jälkeen touko-kesäkuussa. Haastattelupaikan voimme sopia lähempänä haastattelupäivää. Aikaa haastatteluun kuluu 1-2 tuntia.

Kiitos!

Terveisin
Maija Puro
maija.puro @laurea.fi
Puh. xxx xxx xxxx

Annan luvan haastatella, nauhoittaa haastattelun ja julkaista haastattelun tulokset opinnäytetyössäni:

Paikka ja aika

allekirjoitus ja nimenselvennös

Liite 4. Hyvä muutto SWOT-nelikentässä

VAHVUUDET	HEIKKOUEDET
<ul style="list-style-type: none"> • Myönteiset muuttoajatukset Miksi muuttaa? # lisääntynyt tuen tarve # toiminnan loppuminen # oma toive Kuka päättää? # henkilökunta # itse (oma päätös, antaa mennä vaan tai mahdollisuus kieltäytyä) Miltä muutto tuntuu ajatuksena? # muuttaa mielellään (seura, uutuus, maise-manvaihto) # suostuu muuttamaan (helpottaa kotitilan-netta, hakenut myös muualle) Mitä tietää uudesta kodistaan? # sen mitä ohjaaja on kertonut # on käynyt, tietää paljon # tuntee asuinkavereita # tuntee henkilökuntaa # käynyt sisällä, nähnyt huoneensa • Muuttoon valmistautuminen Miten muutosta kerrottiin? # ohjaaja kysyi # itse halusi Miten on valmistautunut? # pakkaaminen (aloitettu, tavaroita viety) # henkinen valmistautuminen (myönteinen suhtautuminen, luottamus, jännityksen väheneminen, Muuttovalmennus-levy) # muuttopäivän suunnittelu (pakkaus- ja muuttoapu tiedossa) # suunnitelmat hankkia uutta (kalustussuunnitelmat, Ikea) # muut asumisvaihtoehdot huomioon • Konkreettinen muutto Käytännön järjestelyt # rauhallinen muutto (yksi kerrallaan, stressittömästi, vastassa olo) # apua tarvittaessa (henkilökunta, läheiset, muuttoauto, muuttolaatikat, pakkaaminen, tavaroiden "häivyttäminen") # vanhojen asioiden pysyvyys (työ, kesäleirit, kesän vietto vanhempien luona) Mitä haluaisi tietää? # rento suhtautuminen, ei pohdi etukäteen 	<ul style="list-style-type: none"> • Kielteiset muuttoajatukset Miksi muuttaa? # toiminnan loppuminen = pakko # kriisi Kuka päättää? # henkilökunta # sosiaalityöntekijä Miltä muutto tuntuu ajatuksena? # vaihtelevat tunteet # kriittinen suhtautuminen Mitä tietää uudesta kodistaan? # ei mitään # vierailu edessä # ei tuttuja asuinkavereina eikä henkilökunnassa • Muuttoon valmistautuminen Miten muutosta kerrottiin? # sosiaalityöntekijä Miten on valmistautunut? # pakkaamista ei aloitettu # henkinen valmistautumattomuus (vaihtelevat tunteet, jännitys) # ei suunnitelmia hankkia uutta (riippuu tiloista) • Konkreettinen muutto Käytännön järjestelyt # rauhaton muutto ("kauhea rumba") Mitä haluaisi tietää? # paljon kysymyksiä, joihin ei ole saanut vastauksia (ympäristö, oman huoneen sijainti, talon tavat, asuinkaverit, lukeeko oversa ryhmäkoti jne)

MAHDOLLISUUDET	UHAT
<ul style="list-style-type: none"> • Kasvava asumisviihtyvyys <p>Ympäristö #oma huone # mieluisa asunto # ulkoilu</p> <p>Liikkuminen # osaa liikkua # vapaus liikkua</p> <p>Mukava henkilökunta # tuki</p> <p>Seura # vieraat # asuinkaverit # parisuhde</p> <p>Hyvä ruoka ja toiminta Oma rauha</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tulevaisuus vaikuttaa paremmalta <p>Ei muutosta # realistisuus</p> <p>Muutoksia # toive muutoksesta # toive viihtymisestä ja henkisestä hyvinvoinnista, johon sisältyy seura, parisuhde, toiminta, onnellinen elämä, säännöllinen elämänrytmi, lisääntyvä tuen määrä ja patistus) # päivärutiinien muutokset joustavammiksi (esim. kuljetukset kouluun)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Laskeva asumisviihtyvyys <p>Ympäristö # liikennemelu # kaupat kaukana # hävytön nuoriso # näköala</p> <p>Liikkuminen # ei hallitse</p> <p>Henkilökunnalla ei aikaa Seuran puute # yksinäisyys # leimautumisen pelko # epämieluisat asuinkaverit</p> <p>Ruoka ja toiminta # tunne vapauden puuttumisesta Oman rauhan vähyys # yörauhan tarve</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tulevaisuus vaikuttaa huonommalta <p>Ei muutosta # kielteinen suhtautuminen</p> <p>Muutosten realistisuus # kesken jäävät harrastukset # psyyke # sairastaminen</p> <p>Neuvomisen vaiva # "täytyy neuvoa kaikki"</p>